

DE CURA SYPHILIDIS
SINE MERCURIO.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,
QUAM
CONSENSU ATQUE AUCTORITATE AMPLISSIMI
MEDICORUM ORDINIS

IN
UNIVERSITATE CAESAREÀ LITERARUM
DORPATENSI,
UT GRADUM
DOCTORIS MEDICINAE

RITE ADIPISCATUR,
LOCÒ CONSUETO PUBLICÈ DEFENDET
AUCTOR

FRID. AUGUSTUS PAUCKER,
EX ESTHONIA ORIUNDUS.

.....
DORPATI LIVONORUM,
TYPIS J. C. SCHÜNMANNI, TYPOGRAPHI ACADEMICI.
MDCCCXXVI.

Imprimatur,
ea tamen conditione, ut, simulac typis excusa fuerit
haec dissertatio, septem exemplaria collegio, cui censu-
ra Librorum mandata est, tradantur.

Dorpati Livonor. d. xviii Mens. Octobr. m̄cccxxvi.

Dr. M. E. S t y x,
h. t. Decanus.

D16747

Prologus.

A viro ptaeclarissimo, Professore Struvio, pri-
mum humaniter admonitus, ut ei argumento ani-
mum adverterem, quod jam sum tractaturus, at-
que ipse in nosocomio hujus Academiae de secun-
do, quo curatio luis Venereae sine Mercurio gau-
det, evenu edoctus, hunc suscepi laborem.
Mox vero intellexi, quot difficultatibus in tanta
librorum, de syphilide conscriptorum, abundan-
tia, colluctandum mihi foret, quam manca porto
et imperfecta, ob praesidiorum literariorum pe-
nuriam, futura sit commentationis ratio, in qua,
propria experientia vel maxime deficiente, prae-
ter sententias, aliunde petitas seu compilando con-
gestas, vix aliud quidquam, quod in medium
proferam et exponam, in promptu est. Initio
quidem, fateor, in eo jam eram; ut de hoc loco
disserendi consilium abjicerem. Nam quanto
magis illum mente perlustrabam, tanto plura im-
pedimenta viam mihi intercludere videbantur, e
quibus patebat, studium tironis in arte salutari,
rem aggredi conantis, per saeculorum spatia jam
ab ingeniis acutissimis modo oppugnatam, modo
adsertam, quae recentissima adeo memoria viro-
rum celeberrimorum controversias moverit, om-
nino vanum et irritum appariturum. Nihilo mi-
nus, quum mihi persuasissem, plurimarum, imo
omnium forte dissertationum inatiguralium aucto-
res neutiquam id praecipue agere et agere posse,
ut, quae orbi literario insignem quandam promit-
tant utilitatem, talibus opusculis exhibeant, (quam-
vis et hanc simul quodammodo spectent), verum
plerosque potius eam laudem, quod praestanda
omnia rite praestiterint, expetere ac sibi finem
praecipuum et fere unicum laboris manifesto con-
stituerent: ego quoque semita semel trita procedere

audebam, praesertim cum magna me spes teneret, fore, ut sententias veterum ac recentiorum colligendo, operibus ab Astruc et Girtanner editis, ad singulas partes, a me forsitan relictas, explendas, uti commode possim.

His libere et ingenue praemissis, Lectores jam nihil novi ac numeris suis absoluti paginis sequentibus probatum iri exspectabunt, neque tamen ad juvandam in eorum animis veri cognitionem, pro virum modulo, me contulisse, prorae negabunt. Quantum enim per rationes meas et adminicula licebat, in eo operam collocavi, ut collectionem amplio-rem ac plenio-rem artis formularum et propositionum, usu comprobatarum, quam alibi inveniuntur, eis offerrem, nec minus, argumento quodam a priori, curandi rationem convenientem et salutiferam eruere vel confirmare tentavi, cui quidem jam saepius observationibus certissimis fides facta est, quae vero semper adhuc a multis impugnatur. Me iudice, hanc ob causam in usum generalio-rem nondum transit ac latius est propagata, quod plurimi, propriis oculis de prospero ejus successu nondum convicti, neque aliorum testimoniis satis confisi, viam relinquere noluerunt, pluribus in casibus quam maxime comprobata, ut ad experimenta instituenda se converterent, ex sua sententia, speciem dubiam et ancipitem praeseferentia. Quatenus autem duplex hic conatus veri cognitionem qualicumque meo studio adjuvandi, prospere mihi cesserit, Lectoris benevoli iudicio et arbitrio mittendum duco, quem simul etiam atque etiam rogatum velim, ne quid in commentariuncula praejacente majus, quam tironis tenuis opusculum quaerat, vel examini subiciat.

.....

Caput I.

§. 1. Si recte statuitur, primaria semper cuiusvis curandi rationis criteria tum cognitione, quae vera sit mutationum pathologicarum, nobis occurrentium, natura, tum experientia et subtili iudicio de methodis, medicis usitatis, item de remediorum agendi modo, contineri, si haec dumtaxat sequentes criteria, indicationes, rationi consentaneas, constituere, et, cui veteri vel recentiori sanandi methodo sit assentiendum, cui renitendum, discernere valent, si denique inde ab omni tempore medici, literis eruditi, ad Hah-nemannum usque, axiomatis loco existimaverunt, ad curam morborum rationalem in univ-ersum cognitionem proximam eorundem causae necessariam esse: profecto statim jam post luis Venereae ortum, omnes medicos, ingenii quodam acumine praeditos, ad investigandam pestiferi huius mali naturam animum adplicuisse, certum et exploratum est.

§. 2. Cum primum syphilis innotesceret, jam humorem quendam melancholicum, praeternaturalem, cui vis quaedam propria et peculiaris calorem corporis imminuendi, partes exsiccandi et humores corrumpendi inesset, ceu causam mali accusabant. In sanguine potissimum materiae huius peccantis sedem quaerebant, quae varias in corpore mutationes produceret. Quidam

1) Nic. Massà Cap. IV. in Luisivi Aphrodisiaco Lugdun. Batav. 1728 pag. 42. Sebastianus Aquilanus Luis. p. 2 — 10; Nic. Leonicensis Luis. p. 38; Nic. Poll. Luis. p. 248 etc.

hanc acidae ac salsae 2), alii acris et causticae 3) indolis esse, existimabant. Alii contra pro phlegmate eam habebant, quod per venas ad hepar delatum, ab hoc loco humores inficeret et imprimis in partes genitales, cutem et cet. deponeretur 4). Boerhaave 5) sedem syphilidis in tela cellulari et adipe, in ea contento designat, atque acrimoniam quandam morbosam posterioris, quae postremo cum ipsa ossium medulla communicetur, naturam morbi constituere, censet. Alii 6), ut causam proximam hujus affectionis, in obscuro positam, explicarent, ad pathologiam animatam

- 2) Astruc de morbis venereis libri novem, Lutet. Parisior. Tom. I. Lib. II. Cap. II. p. 126.
- 3) Joh. Widmann apud Hensler. Excerpt. p. 24. Barthol. Steber ibid. p. 35 — 37 etc.
- 4) Caspar Torella Luis. p. 494; Almenar Luis. p. 359 u. 361. Coradin. Gilinus Luis. p. 343 etc.
- 5) Boerhaavi Praefatio ad Aphrodisiacum Luisini, Lugdun. Batav. 1728 fol. p. 5 et seq. Boerhaave: Praelectiones academ. de lue ven. Lugdun. Batav. 1762 p. 334 et seq.
- 6) August Hauptmann in Epistola praeliminari tractatui de viva mortis imagine sacrata; Christianus Langius in Praefatione praefixa Scrutinio physico-medico pestis Athanasii Kircheri a Langio edita, Lipsiae; David Avercromby in Tuta ac efficaci luis curandae methodo Cap. 1.; Nic. Hartsoeker Lettre a Mr. Andry dans le Traité de la generation des vers (deutsch. Leipzig 1716 p. 100 u. 288; Dom. Aug. Calmet, Diss. sur la lèpre dans son Commentaire sur le Lévitique; Antonius Deidier. Diss. de morbis ven. Mousp. 1723. Petrus Desault Diss. sur les Maladies ven. contenant une methode de les guerir sans flux de bouche, sans risque et sans dépendre. Bourdeaux 1733. Part 2 Chap. 2.

confugerunt. Secundum horum sententiam virus syphiliticum ex animalculis constat, quae infectionis tempore in partem, ab iis adfectam recipiantur, eamque corrodant ac destruant. Bourh 7) sedem luis in fluidum nerveum transfert, ejusque veram rationem in hujus organi mutationibus sitam esse, autumat. John Hunter affirmat 8), effectum, per venenum venereum allatum, ex irritatione quadam peculiari ac specifica originem ducere, quae cum facultate vis vitalis conjuncta sit tale incitamentum recipiendi et partes, hoc modo incitatas ad similem effectum adigendi. Secundum eum igitur virus syphiliticum ejusmodi est, quod partes organicas peculiari omnino modo irritando, inflammationem ac suppurationem, huic irritationi propriam provocet, eoque luem veneream universalem progeneret, quod resorbeatur et a loco syphilide affecto, in humorum massam perveniat 9), hinc vero in partes remotas, fales imprimis, quae vel cum organo, primitus affecto, modo consensuali propius sunt conjunctae, vel ad recipiendum venenum ipsum insigniter proclives, vim suam ulterius propaget 10), Fritze 11), Hahnemann 12), Hufeland 13) in universum, si

- 7) L'art de se traiter soi-même dans les maladies veneriennes. Paris 1770 p. 16.
- 8) Abhandlung über die ven. Krankheit. Aus dem Engl. Leipzig 1787 p. 33. — 9) l. c. p. 38, p. 436, p. 437, p. 484. — 10) l. c. p. 519 et seqq.
- 11) J. F. Fritze Handbuch über die ven. Krankheit; neu umgearbeitet von Fr. W. Fritze. Berlin 1797 p. 24 et seqq.
- 12) Hahnemann, Unterricht für W. A. über die ven. Krankheit. Leipzig 1789.
- 13) Hufeland: System der praktischen Heilkunde,

pauca paulum aliter concepta excipias, rationi ab Huntero propositae adstipulantur. Belli¹⁴) ita tantum ab ea recedit, ut humores partes primitus affectas judicet. Heckeri¹⁵) et Girtanneri¹⁶) sententiae eo potissimum ab illa discrepant, quod secundum eos, id quod irritatione producitur characterem inflammationis lymphaticae referat et, si posteriorem audias, lympham tantummodo ac systema vasorum lymphaticorum lue afficiatur et mutetur.

§. 3. Schwediauer¹⁷) naturam internam veneni syphilitici in universum ignotum pronuntiat atque eatenus tantum quodammodo exploratam, quatenus ab effectibus, quos producit ad ejus actionem valeat consequentia. Opinatur, virus syphiliticum, corpori sano admotum, hic fermentatione quadam et assimilatione augeri¹⁸) et si hoc modo in partibus genitalibus vel in corporis superficie ulcera procreaverit, ex his partim a vasis lymphaticis resorbentibus resorberi atque in proximas glandulas lymphaticas, vel directe

2ter Bd, Spec. Therapeutik, 2te Abthlg. Jena u. Leipzig 1805. p. 399 — 401.

- 14) Abhandlung über den böartigen Tripper u. die ven. Krankheit; aus dem Engl. Leipzig 1794. 2ter Thl. p. 127 — 144.
- 15) Deutliche Anweisung die ven. Krankheiten genau zu erkennen und richtig zu behandeln. Erfurt 1790. p. 26.
- 16) Abhandlung über die ven. Krankheit. 3te Auflage. Göttingen 1797, p. 253. 4te Auflage mit Zusätzen und Anmerkungen; herausgegeben von L. Ch. W. Cappel. Göttingen 1803. p. 59.
- 17) Von der Lustseuche. Nach der letzten französischen Ausgabe übersetzt von G. Kleffel, mit Vorrede und Anmerk. von C. Sprengel. Berlin 1799. Thl. 2, p. 16. — 18) l. c. 1ster Thl.

in totius corporis organa diffundi¹⁹). Ita, inquit, exceptum, auctum et propagatum praecipue in partes mucosas et coagulabiles sanguinis agit, priorique caso in primis glandulas mucosae genitalium et faucium altero vero, cutem, capillorum radices, unguis et ossa, qua partes, quibus portio coagulabilis sanguinis magna copia insit, aggreditur²⁰). Quoad agendi rationem autem, ipsum vitae principium omnibus, quos adit, locis directe evertit, quam saepissime atrocissimas corporis perturbationes excitando, sine omni quidem conspicua organismi reactione²¹).

§. 4. Cappel²²) venenum syphiliticum corrodendi vi praeditum putat, eoque inflammationem efficit, qua pus producatur, omnes veneni illius qualitates referens, affirmat. Morbum per tempus aliquot mere localem permanere, cum resorptio vasorum lymphaticorum ope, post moram aliquam demum, tum vero maxime consequatur, si effluvium e loco suppurante turbetur vel subito inhibeatur. A vasis lymphaticis postremo receptum, inquit, venenum in materias nonnullas lymphae, in iis contentae, vim plane peculiarem exserere, in eo positam, quod posteriores assimilare sibi que homogeneas reddere nitatur. Ita auctum, humorum massae universali irrepere neque tamen ideo quod sibi proprium est, vim videlicet partes solidas irritandi et corrodendi, vel minimo gradu amittere; quodsi denique in humorum massa ad

Einleitung, p. 19, u. 2ter Thl. p. 16. — 19) ibidem, — 20) l. c. 1ster Thl. p. 18. — 21) l. c. 2ter Thl. p. 20.

- 22) Vide Girtanners Abhandlung über die ven. Krankheiten; herausgegeben von Cappel. Göttingen 1803. p. 75 u. 76.

certam quantitatem usque accumulatum sit, ejus secretionem fieri. Hanc secretionem vero in omnibus corporis partibus locum habere posse, quae plerumque ea corrodantur et inflammatione ac suppuratione corripantur.

§. 5. Schmidt²⁵⁾ perhibet: metamorphosin et irritationem arcto inter se invicem vinculo esse conjunctas, ita ut una sine altera cogitari haud possit; sit igitur certum ac demonstratum, syphilitidem morbis, ad metamorphosin humanam organicam pertinentibus, annumerari debere, simul tamen, certa quadam ratione, seu morbum, irritatione allatum, eam esse considerandam. Porro contendit: Qua morbum, ex irritatione simul et metamorphosi organica pendentem, omnem activitatem syphiliticam eo tendere, ut substantiam organicam humanam in potentia inferiori (puta organon productivum, materiem cellularem), fluidam reddat seu indifferentem, ac tantummodo, quatenus conatus, organico-rigidum (das Organisch-Starre) hujus gradus ad fluidum perducendi, prospere ei cedat, naturam luis Venereae in metamorphosi, materiam cellularem spoliante, positam statui posse.

§. 6. Walch²⁵⁾ sua de lue venerea placita, naturam veneni syphilitici explicando, munire studet. Secundum ejus sententiam, basis veneni est principium animale altius (azoticum), quod cum principio terreno inferiori (carbonico), societatem peculiaris generis inierit. Per princi-

pium inferius veneno, in partem quandam organismi penetrandi ejusque functioni se associandi, facultatem impertiri; cum vero tali modo ope carbonici, seu externae formae, vasi lymphatico ejusque functioni se jungat, eo ipso et formam internam, seu azoticum liberari et evolvi, hanc autem functionem nervi sibi arrogare eamque intra sphaeram lymphaticam universalem reddere niti. Hac ratione primitivam vasis lymphatici formam evanescere, ejusque loco alioiorem praeferre functionem. Hinc syphilitidis sedem primitivam in vase lymphatico quaerendam esse, ejusque naturam ascensione activitatis lymphaticae in regionem nervosam superiorem, seu nisu naturae, e vase lymphatico nervum formandi, contineri²⁶⁾.

§. 7. Secundum opinionem Wendtii, systema lymphaticum initio loco infecto afficitur, postea systema irritabile corripitur et inflammatio localis producitur, formam jam prodire annuncians; in sphaeram sensibilem vero materia syphilitica extremo demum per consensum vim suam exerit²⁷⁾. Inde etiam venenum in corpus receptum ac diffusum, in systemate solummodo reproductivo illam conditionem summe morbosam provocare, ait, quae partim nisu materiam cellularem destruendi, partim morbosa luxuria in cutis et ossium organis aperte manifestetur, cum interim omnia organa, irritabilitatem ac sensibilitatem quam clarissime exhibentia, haud directe a syphilitide corripiantur²⁸⁾. Hac vero in morbosa sphaerae reproductivae conditione, id tantum veneno specifico revera

25) Prologomena zur Syphilidoklinik, von J. A. Schmidt, Wien 1803, p. 46. — 24) l. c. p. 52.

25) Ausführliche Darstellung des Ursprunges, der Erkenntniß, Heilung und Vorbauung der ven.

Krankheit. Jena 1811, p. 78. — 26) l. c. p. 101 et 102.

27) Die Lustseuche in allen ihren Richtungen und Gestalten. 3te Auflage. Breslau 1825. p. 14 et

impregnatum apparere, quod in turbationibus, eo procreatis, ut propria activitate productum, secernatur, cum e contrario id, quod in organismo extra metamorphoseos syphiliticae sphaeram formetur et secernatur, fomitem morbi minime contineat, quamvis humores nutritorii ipsa sphaerae reproductivae affectione, quoad quantitatem et qualitatem, sane mutati esse possint et quam saepissime, pro norma organismi, non satis vi nutritoria ac formativa sint instructi²⁹⁾. Louvrier³⁰⁾ censet: syphilidem semper cutem cellularem corripere eamque destruere, hinc sedem suam potissimum in cutis et ossium systemate, ut in organis figere, in quibus κατ' ἐξοχήν haec forma primaria solidi organici expressa invenitur.

§. 8. Richter³¹⁾ opinatur: experientiam manifeste docere, venenum syphiliticum ad systema lymphaticum propiore quadam ac peculiari ratione esse referendum, in eoque metamorphosin adducere, quae modo universalis, modo localis tantum, forsitan peculiari quadam lymphae fermentatione contagii reproductionem efficiat. Subjungit tamen, hinc non sequi, effectum veneni venerei mere chemicum esse, qui potius, sicut cujuslibet incitamenti, morbum afferentis, effectus, utique simul sit dynamicus et mox quidem, licet modo secundario, ope vasorum lymphaticorum, in vasa quoque sanguifera ac nervos porri-

15. — 28) l. c. p. 212. — 29) l. c. p. 212 — 215.

30) Darstellung syphl. Krankheitsformen etc. Wien 1819. 2te verbesserte Auflage, p. 2 — 5 et p. 207.

31) Die specielle Therapie. 5ter Bd. p. 230 — 32) l. c. p. 231.

gatur adeoque etiam in irritabilitatem et sensibilitatem vim suam exerat. Ad hanc agendi rationem probandam, diversa phaenomena memorat, quibus comitata lues venerea prodit, puta: peculiaris inflammationis venereae conditionem, lymphaticam indeolem prae se ferentem; morbi formas syphiliticas in organis, reproductioni inservientibus, prodeuntes, quibus vas lymphaticum praevalet, praecipuam contagii syphilitici vim in materiam cellularem, quam decomponere et cujus mixtionem tollere nititur; pseudo-producta; secretiones auctas, immutatas vel mutatas et cet. Ceterum hanc vim nunquam esse absolutam et semper sibi constantem, sed peculiari patientis habitu, communicationis et curationis ratione, multisque alijs rebus eam mutari, affirmat³²⁾.

§. 9. Haasio³³⁾ syphilis primitus est morbus systematis reproductivi, qui in hoc inprimis ad sphaeram lymphaticam pertineat et unice immediata contagii specifici translatione provocetur. Materia contagiosa, secundum ejus sententiam, sicut omnia venena animalia, duplici natura praedita est, quarum altera, quae ad mixtionem ejus pertinet, tanquam productum animale, ita est comparata, ut facile in organismi massam se insinuet, per alteram, dynamicam, in vasis partium contactarum ei luctae ac disproportioni inter actiones, his proprias, quae inflammationis nomine insignitur, concitandae, fitidonea. Quamunque igitur affectionem syphiliticam statu quodam inflammatorio organi correpti, ac nominatim momenti reproductivi, lymphatici in eo, verti. Hinc symptomata omnia syphilidis pathoguo-

33) Chronische Krankheiten. 3ter Bd. 2te Abthlg, Wien 1830, p. 467.

monica affectionem tantum primitivam systematis lymphatici innuere, nunquam vero affectionem primitivam sphaerae irritabilis ac sensibilis in organismo, quamvis duae posteriores, ubi lues venerea diutius moratur et totum fere corpus occupat, propter intimam trium systematum potiorum organismi humani inter se invicem consociationem, secundarie morbo corripri possunt, ino debeant.

Similem sententiam van Lier pronuntiat 34), dicendo: venenum syphiliticum immediato contactu infectionem primitivam efficere; in organismum receptum et quasi (sit venia verbo!) animalisatum, illud in humorum massam penetrare ac luem veneream consecutivam producere. Ipsum venenum effectum habere dynamicum et chemicum-animalem; posterioris ope systemati lymphatico se insinuat, prioris auxilio vero inflammationem excitat. Focum quasi luis venereae in sphaera reproductiva organismi quidem, propriam vero ejus sedem in systemate lymphatico esse quaerendam contendit, eam ipsam ob causam non totum processum reproductivum organismi animalis tanquam abnormiter turbatum considerandum esse, sed contra omnia quae extra sphaeram valde circumscriptam metamorphoseos syphiliticae secerantur, pro non syphiliticis habenda.

Secundum Ritteri 35) opinionem e contrario, character primarius syphilidis seu luis canerosae

34) Versuch einer syphilidologischen Theorie. Salzburg. med. chir. Zeitg. 1820 II. p. 60 et Salzburg. Zeitg. 1822. II. p. 396 et 397.

35) Darstellung der scheinbaren Aehnlichkeit und wesentlichen Verschiedenheit, welche zwischen d. Chanker- und Tripperseuche wahrgenommen wird, in Salzburg. Z. 1821. IV. p. 69.

proprie sic dictae, nisu quodam cohaesionem partium organicarum, et quidem in omnibus systematibus, exceptis digestionis organis, immi- nuendi continetur.

§. 10. Quantumvis autem medicis veteribus ac recentioribus, naturam luis accuratius investigare conantibus, merita laus minime sit recusanda, quantumvis etiam eorum certe conatui et investigandi studio non solum exactiorem morbi cognitionem, verum quoque meliorem et convenientiorem eum sanandi rationem acceptam referamus: ex mea sententia, fugere tamen nos non potest, ipsos celeberrimos et acutissimos observatores proximam passionis causam semper fere oculo, praevalentis cujusdam scholae medicae placitis armato, contemplatos fuisse ideoque artis praecepta condidisse, quae, collabentibus cujuscunque temporis systematibus ac formulis, ex quibus prodierant, nunquam non, saltem ex parte, una cum his collabi et corrui oportuit.

§. 11. Cum pathologia, humoralis dicta, magna illa auctoritate, quam inde ex Hippocratis temporibus obtinuerat, orbaretur, simul cum illa et antiquiores de lue venerea theoriae, in quibus diversi humores primas partes egerant, fato quodam inevitabili corruerunt, et quidem ita omni fundamento destitutae apparuerunt, ut jam nulla amplius refutatione dignae habitae essent. Nihilominus semper quaedam ex his, licet ob errores rejectis, in explicationes seriores furtim irrepserunt. Boerhaave, qui, qua iatro-mathematicus, pathologiae humoralis placita respuit, tamen in definitione sua doctrinam de morbosa quadam acrimonia retinet. Hartsöker, Desault et alii ab antiquiori illa opinione, qua contagium syphiliticum anquam materies, natura acri et

caustica praedita, considerabatur, eo tantum recedunt, quod, contra omnem experientiam, proprietatem hujus materiae corrodentem dentibus duntaxat animalculorum organicorum effici posse putabant. Quod modo adseruimus, momenta quaedam, licet scholarum disciplinis tenentibus, semper tamen insequentibus theoriis adjecta, propagari, in contemplandis etiam senioribus ac recentissimis luis venereae naturam explicandi rationibus, probatum invenimus. Propagationem e. g. veneni syphilitici per vasa et sanguinis massam, ac Boerhaavii opinionem de sede morbi in tela cellulari, in omnibus definitionibus posterioribus, plus minus diserte expressam, denuo deprehendimus; saltem apud omnes auctores, sententias suas argumentis probabilibus confirmantes easque experientiae et observationibus superstruentes, qui non forte, uti Bouru, quem sedem syphilidis in fluido nerveo posuisse supra memoravimus, in formandis opinionibus phantasiae nimis indulgent, vel huic unice se committunt.

§. 12. Quodsi etiam concedendum nobis sit, per omnes priores explicandi rationes naturam syphilidis neutiquam adhuc satis esse illusratam, easque in univrsam hypothesis esse accensendas, negari tamen non posse credo, nonnulla in iis reperiri monita, a posterioribus mente comprehensa et adhibita, ut ad veritatem propius semper accederent. Quod praecipue de Huntero sit dictum, cujus ratio, quamvis et illa manifesto ornatum suum ab irritationis doctrina Brownii, eo tempore invalescente, mutuata sit, rei explicandae inter omnes alias quam maxime videtur idonea, et, quia observationi exactae superstructa est, omnibus posterioribus fundamenti loco inservit. Ut jam supra animadversum est, defi-

nitiones, quas Fritze, Hahnemann, Hufeland, Bell, Hecker, Girtanner et cet. de proxima luis venereae causa proferunt, cum Hunteri sententia, quoad caput rei, consentiunt; accepta paullo magis tantum excolunt et e. g. sicut duo auctores ultimo loco laudati, notas characteristicas inflammationis specificae accuratius definire conantur. Schwediaueri ratio ab Hunteriana eo quidem recedere videtur, quod semel contendit, venenum certa quadam assimilatione ac fermentatione augeri, iterum vero, effectum ejusdem respiciens, ait, crebro atrocissimas illud efficere perturbationes, sine omni reactione organismi conspicua, quoniam principium vitale, ubicunque perveniat, immediate destruat. Sed si diligentius rem consideres, rursus tamen rationi ejus Hunteri sententia ceu fundamentum subjacet, quam hic tantum paulum mutatis verbis et, uti praecedentes, sedem morbi subtilius definiendo, reddit. Nam quod priorem locum attinet, Schwediauer hic fermentationis et assimilationis vocabulis loco irritationis et inflammationis, quae verba Hunterus habet, utitur, quia quod tum irritatione et inflammatione, tum fermentatione et assimilatione producitur, secundum ambos, in suppuratione quadam continetur, ex qua venenum resorptione demum ulterius per corpus diffunditur. Quoad secundum locum vero, qui vel definitus sententiae Hunterianae contradicens videri possit, acutissimum auctorem in eo duntaxat innuere voluisse, naturam solam huic morbo debellando parem non esse, affirmaverim, quoniam resorptionem veneni statuendo, sine dubio etiam reactionem corporis contra contagium concessit. Cappel denique veterum sententias, e pathologia humoralis desumptas, eum doctrina Hunteri manifesto consociare cona-

tur, dum naturam veneni corrodentem, effectum autem ejus inflammationi subjacentem declarat, illudque infectione et assimilatione lymphæ diffundi censet.

§. 13. Cum deinceps, efflorescente illa philosophorum schola, quæ ab indaganda rerum natura nomen accepit, irritationis doctrina Brownii suspecta fieret ac famam et existimationem amitteret, et hanc sententiarum medicarum in ipsis principis primariis mutationem, vim suam etiam in disciplinam de syphilitide exserere atque explicandi rationem Hunterianam, hucusque praevalentem, vel plus minus novatam, loco suo deturbare necesse erat. Sed in hac quoque rerum conversione plura retinebantur, id quod civis patebit, explicationes recentiores diligentius inspicienti. Multa enim in iis ex sententiis antiquioribus deprompta, aliter tantummodo enunciata, paulum emendata vel exactius definita iterum inveniet. Quid, quaeso, eximii vel novi Schmidt docet, pronuntians, syphilidem morbum esse, ad metamorphosin humanam organicam pertinentem; nisum actionis syphilitici eo tendere, ut organico-rigidum in potentia inferiori (materiam cellularem), fluidum reddat et indifferens; denique naturam luis, quatenus actus, modo memoratus, prospere ei cedat, tanquam metamorphosin, materiam cellularem expoliantem esse considerandam? Vix credo aliud quidpiam, quam syphilidem morbum esse humani corporis, certa quadam irritatione effectam, cujus sedes praesertim in tela cellulari sit quaerenda, quam destruere conatiatur. Quis porro est, qui hac in re statim non agnoscat sententiam, rationi Hunterianæ propriam, quam auctor citatis cum sententia Boerhaavii de sede luis venereæ commix-

tam profert et in disciplinam quandam redigit, in qua, contra specialem ejus, de continua in lue cohaesionis imminutione, opinionem, jure quidem ei opponere liceret, hanc materiae cellularis, seu rigidi in potentia infima; dissolutionem, non omnino in omnibus formis metamorphoseos syphiliticæ monstrari posse. Exostoses enim, nodi, topi et diversa cutis excrescentiarum genera sine dubio ceu producta apparent; quæ, pro natura sua, consolidationem potius fluidi, quam dissolutionem rigidi indicare videntur.

Quod Walch proponit, eatenus tantum, ex meo judicio, novi quiddam continet, quatenus in duplicem veneni syphilitici qualitatem animus advertit et explicare tentat, quomodo materia quaedam per speciem mitis, contagium videlicet veneræum; unâ qualitate idonea fiat quæ in corpus intret, altera vero tam insignis in organismo mutationes provocare valeat. Ejus de sede morbi sententia sine dubio eadem est, quam jam Hahnemann, Hufeland; Hecker, Girtanner et alii protulerunt; ejusque de natura affectionis definitio, si sermonem, quo titur, valde figuratum, recte interpretor, nullâ alia est, quam quæ Hunteri theoria de irritatione et inflammatione continetur, uti etiam Haase judicat. 36)

§. 14. Similiter et in Wendtii explicatione vix aliam insignem Hunterianæ sententiæ mutationem deprehendimus, quam quod sphaeram reproductivam focum morbi nuncupat ac systema lymphaticum in ea primitus correptum censet, cum reliquæ sphaeræ modo tantum secundario et con-

sensuali adfectionem participant, denique quod definitius quam plures alii, ei praecedentes, pronuntiat, sanguinem omnesque in sphaera metamorphoseos syphiliticae haud formatos ac secretos humores non infici. Veruatamen in alio quodam loco, ubi de agendi modo Mercurii loquitur 37), affirmat: vi propria cohaesionem massae organicae imminuendi, Hydrargyrum lui, quoad qualitatem opponi; nam naturam posterioris manifesto in morbosa quadam, luxuriante et abnormi vegetatione atque in continuo eoque luxuriante nisu in corporis superficiem prorumpendi positam esse, id quod ex ejus sententia, omnibus formis, ad syphilidem pertinentibus, perspicue demonstratur. Hocce in loco certe plane novam nobis proponit rationem, secundum quam, ut paucis verbis utamur, luum venereum pro morbo auctae cohaesionis habet; cui sententiae recte opponi posset, varias suppurationes, quae tamen symptomatum pathognomonicorum luis venereae instar prodeunt, argumenta evidentissima contra opinionem de absoluta ejusmodi per miasma venereum cohaesionis accessione nobis offerre.

In iis, quae Louvrier statuit, veterem illam Boerhaavii de sede morbi sententiam, ad verbum propemodum expressam, iterum invenimus; ratione tantum naturae luis venereae ambo auctores a se invicem recedunt. Quod enim Louvrier his verbis: „est venenum cutem cellularem destruens“ indicare vult, id Boerhaave morbosam acrimoniam adipis appellat.

§. 15. Quam Richter exhibet, de syphilide ratio, omnibus momentis praecipuis cum Wendtii sententia, primo loco exposita, convenit, secundae

vero, quam, agendi modum Mercurii explicans, proponit, plane contraria videtur, cum Richter veneno syphilitico inprimis vim quandam propriam adscribat, materiam cellularem decomponendi ejusque mixtionem tollendi. Hinc dubitari non potest, hanc explicandi rationem nihil aliud esse, quam irritationis et inflammationis theoriam. Nam sententias chemiatricas, quas Richter cum Hunteri doctrina copulare videtur, cum reproductionem contagii peculiari quadam lymphae fermentatione explicare studet, nec definite satis nec certe (dubitando potius), pronuntiat ideoque etiam illas vix dissertationis suae argumentum primarium vult existimari. Statuere igitur possumus, his eum duntaxat id innuere voluisse, quod jam Walch ante eum de duplici veneni proprietate docuerat. — Ita etiam explanationes, a Haasé et van Lier excogitatae, nihil amplius continent, quam uberiores doctrinae Hunterianae expositionem, quam cum Walchii sententia de duplici veneni natura copulatam proferunt.

§. 16. Ritter tantummodo aliam viam inire videtur, cum, ut supra diximus, naturam luis venereae in nisu cohaesionem omnium organorum minuendi ponat. Hanc ejus sententiam eatenus a vero non abhorrere existimaverim, quatenus inde ex Boerhaavii tempore ad hunc usque diem, destructio ac resolutio materiae cellularis ab omnibus fere pro effectu veneni syphilitici explorato habita est; sed alia ratione, ut credo, manca reperitur, quia videlicet affectionem primariam sphaerae reproductivae non omnino respicit, verum potius omnia propemodum systemata et organa directe in sphaeram metamorphoseos syphiliticae vi contagii trahi innuit, quod tamen omnibus observationibus, prius institutis, adeo repug-

nat, ut hunc explicandi modum vix probandum putem. Accedit, quod plura phaenomena luis venereae pathognomonica, e. g. excrescentiae et exostoses, per cohaesionis imminutionem vix commode explicari possunt.

§. 17. Verum enimvero manca et imperfecta conditio non solum rationi, a Rittero propositae, sed et omnibus reliquis est imputanda, cum ne una quidem earum omnibus phaenomenis luis venereae explicandis sufficiat. Quodsi igitur, ita de conatibus medicorum naturam luis investigandi, hucusque notis, earumque eventus sentientes, nec bona, quae proferunt ac probabilia diffiteri, nec desideranda silentio praeterire possumus, si porro in verba magistri qualiscunque jurare et theoriam aliquam sufficientem omnibusque numeris absolutam pronuntiare recusamus: e diversis explicandi rationibus ea excerpere, quae in plurimis, plus minus diserte expressa, denuo reperiuntur, a consilio nostro non duco alienum. Nam quod in medicorum sententia permanet et, non obstante scholarum diversitate, semper sibi constat, innuere videtur, illud non ad somnia et inania commenta, sed ad experientiam et continuatam observationem esse referendum, quae, qua talis, obscuram rudis empiriae viam relinquere nos cogit et rationem, cur quovis in casu curandi quaedam methodus sit congrua sive minus, quodammodo nobis indicat.

§. 18. Praecedentibus paginis operam dedi ut ostenderem, theorias recentiores, quantumvis diversa proferre videantur, revera omnes propemodum non solum idem, aliis tantum verbis expressum, pronuntiare, sed etiam ad sententiam Boerhaavii de sede morbi et ad doctrinam Hunteri de irritatione et inflammatione revocari posse, eas

porro, quatenus singula momenta paullo subtilius constituunt, rationibus antiquioribus anteponeudas, fere omnes in eo convenire: quod venenum syphiliticum praesertim sphaeram reproductivam, et in hac potissimum systema lymphaticum invadat; hic inflammationem provocet, ex qua quod nascitur, pus venereum, a vasis lymphaticis receptum et ulterius proVectum, in communem humorum massam transferatur, unde rursus, pro peculiari sua ad systema lymphaticum ratione, in partibus imprimis ad reproductionem pertinentibus, puta, in tela cellulari, systemate cutaneo externo, membranis mucosis, glandulis, membranis et ossibus deponatur et in his denique inflammationem efficiat, cujus exitus in suppuratione etc. fiat conspicuus. Has vero propositiones ab omnibus propemodum auctoribus comprobatas ac denuo prolatas, si rem integre judicamus, et in natura per multiplicem experientiam confirmatas atque verissimas reperiemus. Quamvis igitur, ut antea pronuntiavimus, nulli theoriae prorsus ad stipulemur, credo tamen jam in his sufficientia nos habituros momenta, quae rite perpendentes, indicationes rationi consentaneas, curando morbo inservientes, proponere, has denique sequentes, quanti aestimanda sit curandi ratio quaecunque, ab aliis commendata, recte statuere valebimus.

Caput II.

§. 1. Cum conceditur, quod nemo certe in dubium vocabit, luem veneream, uti generatim omnes morbos, peculiari corporis habitu hominis cujuslibet, ea correpti, immutari 38) eamque,

38) Prolegomena zur Syphilitiklinik, p. 25 et seqq.

quoad caput rei, semper eandem, in pluribus tamen aegrotis per complicationes et diversas omnino rationes paullum aliter comparatam apparere: casus profecto quoque occurrere oportet, ubi Mercurius, alioquin pro remedio contra hunc morbum specifico habitum, non solum vim sufficientem non exserat, sed noxam adeo ac detrimentum afferat. Experientia et antiquioris et recentioris temporis hanc rem quam evidentissime confirmat. Scrophulae, scorbutus, cordis et vasorum majorum desorganisationes, morbi insignes nervorum, vulnera, graviditas etc. tam crebro jam infaustum Mercurialium adhibitorum exitum adduxerunt, ut jam de contra-indicationibus, quoad usum Mercurii in lue venerea, interdum apparentibus, dubia gravioris momenti movere non amplius liceat. Hinc jam diu plures medici id egerunt, ut et adversus hos casus speciales, qui aliam quam usitatam curationem requirere videbantur, alia remedia et curandi rationes invenirent; quod quidem multi alii curationis modi ac remedia, inde ab antiquissimis temporibus tentata, satis superque probant. Haec vero, quod sane dolendum, postea saepius rejecta rursus sunt, quantumvis diuturna experientia magnopere eis faveret, partim credo, quia quibusdam auctoribus similes casus luis complicationis non obvenerant, partim quoniam singulis in casibus plerumque celer et auspiciatus curae mercurialis eventus, pluraque alia remedia ac methodos adhibendi tentamina ad irritum redacta, nimis Mercurii usui patrocinari aliisque methodis adversari videbantur. Quare plurimi experimenta incerta et fallacia omittenda esse putabant, cum Mercurio, tanquam specifico, auxilium nunquam deneganti, mirum in modum confiderent.

§. 2. Denique vero etiam indicationum satis certarum ac definitarum inopia, quam pauci recentioris temporis scriptores ita ut Walch 39) et celeberrimus Rust 40) senserunt et explere studuerunt, diu multumque ad fidem cuius curandi rationi, quae non Mercurium patienti praescriberet, derogandam atque multorum utilem experientiam extenuandam, contulit. Haec enim ipsa indicationum penura nullum aliud argumentum pro efficacia curandi ejusmodi methodi, ab usitata recedentis, quam ex autopsia desumptum, admittebat. Quapropter ex praepjudicata opinione, Mercurio favente, et ex facta, de non procedente alia cura, experientia, partim etiam ob aliorum documentorum defectum illa non credendi ac dubitandi obstinatio necessario oriebatur, quam vel hodie plurimi, si cura Guajaco, Antimonialibus vel fame etc. instituenda commendatur, plus minus praeseferunt. Quae obstinatio optime quidem et efficacissime temporis mora, observationibus multiplicibus et experimentis frangi ac devinci posse videtur, minime vero iis, quae dissertationis cujusdam inauguralis auctor profert et confirmat, argumentis. Liceat tamen id quod adserere ac defendere mihi proposui, argumento quodam a priori munire, hac quidem ratione, ut, secundum Rustium, e factis, hucusque ab omnibus concessis, item e propositionibus de natura luis, supra collectis, quasdam indicationes, curae luis venereae inservientes, ernere et exponere studeam, quae partim eo, quod plurimis de effectu Hydrargyri theoriis respondent, uti infra ostende-

39) l. c. p. 130.

40) In: Magazin für die gesammte Heilkunde. Bd. I. p. 441 — 447.

tur, partim eo, quod sine dubio et aliis curandi rationibus iis satisfieri potest, praeviae probant, Mercurium non unicum adversus syphilidem remedium esse, sed et aliis rationibus ac medicamentis hunc morbum depelli posse.

§. 3. Cum ad indicationes luis venereae proponendas accederem, initio putabam, brevem eamque universalem morbi descriptionem, qualem Haase l. c. pag. 468 habet, hic praemittendam esse, ut doceri possit, indicationes, modo memoratas, non solum cum notionibus abstrahendi, quae dicitur, vi mente conceptis, sed etiam cum naturae phaenomenis omnino congruere. Sed posteriora jam omnibus adeo sunt cognita et a 2000 auctoribus, luem veneream tractantibus (tot enim jam numeramus), toties sunt repetita, ut, si ea adducere conarer, in nimiae ac inutilis verborum crimen incidere. Hinc statim ad indicationes transeo easque hoc modo exponere audeo:

1. Syphilidi, tanquam affectioni sphaerae reproductivae seu vegetativae, curandi rationes atque remedia ejusmodi sunt opponenda, quae et in hanc sphaeram agere valeant.

2. Syphilis, qua morbus systematis lymphatici in sphaera reproductiva, ad tales medendi modos taliaque medicamenta eligenda commovere debet, quorum effectus ad systema lymphaticum in organismo humano propius ac peculiariter referatur.

3. Syphilis denique, quatenus ab omnibus conceditur, eam inflammatione systematis lymphatici in sphaera reproductiva contineri, sine dubio curandi methodos atque remedia requirit, quae inflammationem tollere et organis correptis naturalem suum tenorem ac tonum possint restituere.

Quum vero secundum observationes et testimonia plurimorum auctorum et celeberrimorum, e. g. Cockburn 41), Boerhaave 42), J. Andre 43), Hunter 44), Girtanner 45), Hecker 46), Hebenstreit 47), B. Bell 48), Foot 49), Foart Sims 50), Fritze 51), Buchan 52), Leune 53), Walch 54), Schmidt 55), Rust 56), Louvriér 57), Alibert 58), Richerand 59), Haase 60) aliorumque, lues vene-

- 41) The symptoms, nature, cause and cure of a gonorrhoea, confer Girtanner. l. c. T. III, p. 354.
- 42) In Praefatione ejus ad Luis. Aphrod. p. 8.
- 43) Beobachtungen über die vener. Krankheit, in ejusdem Abhandlung über den vener. Tripper und die vener. Krankheit. Aus dem Engl. Leipzig 1781. p. 68 et 96. — 44) l. c. p. 387. — 45) l. c. Thl. I. p. 100. — 46) l. c. p. 109.
- 47) Zusätze zu B. Bells Abhandlung von den vener. Geschwüren und deren Behandlung. Leipzig 1793. p. 297 et 298.
- 48) Abhandlung über den böartigen Tripper etc. Th. 2. p. 47.
- 49) Abhandlung über die Lustseuche und die Urinverhaltung. Aus d. Engl. übersetzt von G. Reich, Leipzig 1793. T. II. p. 28.
- 50) Observation on the cure of gonorrhoea and some other effects of the ven. virus sec. edit. p. 37. Confer Adams Bemerkungen über Krankheitsgifte etc. Aus dem Engl. 1796, p. 160. — 51) l. c. p. 26 et p. 150 — 158.
- 52) Anweisung ohne Hülfe eines Arztes der vener. Krankheit zuvor zu kommen etc., frei bearbeitet von J. C. F. Leune. Leipzig 1800. p. 20. — 53) ibidem. — 54) l. c. p. 105.
- 55) Vorlesungen über die syphil, Krankheit. Wien 1812. p. 46.
- 56) Magazin für die gesammte Heilkunde. B. V. p. 274. — 57) l. c. p. 100, 127, 130, 138 etc.
- 58) Precis theorique et pratique sur les maladies de la peau. T. II. Paris 1818. p. 294.
- 59) Grundriß d. neuern Wundarzneikunst, übers. v. H. Robbi. T. 2, 1820. p. 322. — 60) l. c. p. 444, 451, 469.

rea nunc initio mere sit localis ac partibus primitus correptis duntaxat inclusa; nunc vero qua morbus universalis prodeat, in quo totus organismus in gyrum metamorphoseos pathologicae abreptus appareat: ex his generalioribus indicationibus specialiores, tam ad lues localem quam universalem pertinentes, depromi posse, consentaneum est.

§. 4. Quodsi enim metamorphosis venerea in loco tantummodo primitus correpto apparet, neque a reliquis organismi partibus, simul affectis, contagium receptum est: sine controversia hac re indicatur, partim resorptionem ac propagationem veneni in corpore impediendam, partim processum venereum in loco affecto ad conditionem normalem reducendum et producta pathologica removenda esse. Priori casu itaque remedia sunt eligenda, quae, actionem in parte aegrotante retinendo, quo minus ista metamorphosis pathologica in alias partes et organa transferatur, impediant. Quatenus ab ipsa natura edocti sumus, eam ad materias alienas ex organismo eliminandas, saepius suppuratione uti nec resorptioni locum relinquere, quamdiu secretio et excretio localis materialium, in morbosae metamorphoseos sphaera progengeratarum, rite procedit: congruum erit, remedia adhibere, quae suppurationem promoveant et retineant, donec pus benignum ac bonae indolis granulatio indicet, venenum esse eliminatum. Haec remedia, modo denotata, in altero etiam casu vim suam salutarem insigniter comprobabunt. Nam ad sanandam inflammationem ac suppurationem localem, cum recto vitae regimine et diaeta conjuncta et diathesis in corpore praevalentem in universum respicientia, materias morbose secretas, quae, quatenus ipsae

venenum continent, continuo quoque partes irri- tant, quam citissime removebunt, ideoque causam, processum pathologicum excitantem ac nutrientem, e medio tollent, quem mox exstingui oportet.

§. 5. Si autem lues in morbum universalem jam est conversa, secundum sententias, in universum de ea propositas, indicationes speciales alius generis sunt inveniendae, quam quas supra, ratione symptomatum venereorum localium habita, constituimus. Nam primo, ob universalem contagii propagationem, methodus curandi prophylactica tali modo, ut in morbo mere locali commendabatur, adhiberi omnino non potest, deinde cura topica, quam, consilium plurimorum auctorum nostri temporis, e. g. Louvrier, Rust, Th. Roose 61), J. Thomson 62), G. J. Guthrie 63) rel. sequentes, contra cancerum primitivum, gonorrhoeam et adversus excrescentias venereas primitivas, commendavitus, secundariis luis phaenomenis non solum non sufficit, sed et crebro ad finem perducere nequit. Cum vero natura morbi, eo ex tempore, quo in syphilidem universalem

-
- 61) Bemerkungen über die Behandlung d. Syphil. nebst Erzählung mehrerer Fälle von dieser Krankheit, in welchen Heilung ohne Gebrauch des Quecksilbers bewirkt wurde. Aus dem Engl. übersetzt von Dr. Heine. Confer Rust's Magazin für die gesammte Heilkunde. B. IV. p. 63.
 - 62) Bemerkungen über die Behandlung der Syphilis ohne Quecksilber. Aus dem Engl. im Auszuge mitgetheilt von Dr. Heine. Confer Rust Magazin für die gesammte Heilkunde. B. V. p. 123.
 - 63) Bemerkungen über die Behandlung der vener. Krankheit ohne Quecksilber. Aus dem Engl. übersetzt von Dr. Heine. Confer Rust's Magazin für die gesammte Heilkunde. B. V. p. 242.

transierit, neutiquam prorsus sit immutata, indicationes ad hanc, qua talem, curandam proponendae nihil aliud complecti possunt, quam quasdam rationum, prius memoratarum, immutationes (Modificationen) i. e. et id hic agendum nobis erit, ut inflammatio lymphatica, jam latus propagata, tollatur et in exitu suo ad statum normalem revocetur. Utique vero, morbo toto in corpore plus minus praevalente, haec effici non poterunt, nisi curandi rationem efficacior vimque suam in universa hominis constitutione exercentem ac remedia adhibeas, ad universum systema lymphaticum propius referenda. Quare cum Rustio (64) primam indicationem ad syphilidem universalem debellandam in eo ponere debemus, ut, quantum fieri possit, praesentem morbosum reproductionis processum, in quo ex organis aegrotis semper tantum morborum quid deponitur, coerceamus, atque, ad hunc finem consequendum, talem viam ingrediamur, qua procedentes, reproductionis actionem universalem quam maxime deprimendo et imminuendo, et ipsum processum inflammatorium tollendi spem concipere possimus. Quodsi hoc modo, licet diversam methodum adhibentes, manifesto nihil aliud agimus, quam quod in prima indicatione, ad syphilidem topicam pertinente, nobis proposueramus, i. e. si et hic ulteriorem duntaxat morbosae metamorphoseos progressum cohibere nitimur: secunda nostra indicatio, ad hunc universalem curandam, ab altera syphilidem localem curandi ratione nihil differet, seu, ut aliis verbis utamur, et hic propositum nobis esse debet, praesentia processus pathologici producta vel destruere vel removere. Huic vero indica-

64) Magazin für die gesammte Heilkunde. B. I. p. 446.

tioni respondere non possumus ea curandi ratione iisque remediis, quae, ut in syphilide topica, immediatam materiae morbosae excretionem eoque sanationem afferre solent, sed contra morbum majorem latiusque diffusum partim efficacior consumptionis processus erit adhibendus, ut, quod degeneratum est et alienum, medicamentis idoneis, actionem systematis lymphatici fortius excitantibus, destruat, partim nobis incumbet, ad materias morbosas et in universalem humorum massam translatas eliminandas, vel directe certas excretiones in corpore provocare, vel adeo organismum in talem statum irritatum, e. g. febrilem, redigere, quo sensim omnia corporis colatoria aperiantur et plurimae secretiones, plus minus auctae, procedant.

Caput III.

§. 1. Ut de veritate curandi rationum, sic expositarum, vel magis persuadeamur, jam diversas de agendi modo Mercurii explicationes recensentes, videbimus, ammon, si recte rem judicemus, plurimi auctores iique celeberrimi, suis de effectu Mercurii sententiis, diserte prodant, eorum animis plus minus perspicue similes indicationes observatas fuisse, adeoque has rationes non tantum novis ac recens excogitatis opinionibus esse annumerandas, sed potius jam priores scriptores variis monitis easdem innuisse, ita ut pro basi plurimarum agendi modum in lue curanda explicandi tentaminum sint habendae.

§. 2. Jam diu enim modum, quo Mercurius in syphilide agat, eruere studebant medici, et

sedulo theorias hac de re condendi negotio incumbēbant, quem humano ingenio omnino convenientem veri investigandi conatum supra, naturam huius explicandi molimina recensentes, patefecimus. Cum vero ad hunc usque diem de penitus explorata vel unius medicamenti vi et ratione vix gloriari possimus, omnes etiam explicaciones, agendi modum Mercurii enucleare tentantes, tanquam hypotheses sunt considerandae, quae, quatenus omnes (meliores saltem), fundamento quodam nituntur, veri aliquid vel ab experientia petiti continente, nec parvi sunt aestimandae nec penitus rejiciendae.

§. 3. Secundum antiquissimam explicandi rationem, vim Mercurii a pondere ac dividua ejus natura derivabant; harum qualitatum ope illum per subtilissimas penetrare vasorum ramificationes, sanguinem liquidiorē facere et ad omnes secreciones aptiorē, affirmabant. Vanam esse hanc opinionem, cui ipse Astruc 65) addictus adhuc erat, nostro tempore, credo, facile intelligitur, neque ad eam refutandam magna opus est ingenii acuminē. Male hāc in sententia praesumitur, Mercurii globulos contra proprium suum pondus in vasis superioris corporis partis agere; multiplex porro experientia docet, Mercurium vivum adversus luem veneream nihil valere; parva denique salium Mercurialium copia ad luem veneream sanandam utilis. Haec momenta certe sufficiunt ad omnem huic explicacioni fidem derogandam, quae, quovis justae observationis fundamento destituta, hic praetermittenda fuisset, nisi consilium nostrum postularet, ut omnia, rejecta quoque, colligeremus. Ita enim quod firmum

65) l. c. Tom. I. Lib. II. cap. X. p. 209.

ac ratum videri possit atque veritati investigandae idoneum, ex veterum et recentiorum sententiis eligendi copia nobis dabitur.

Paullum immutata haec theoria a Bouru 66) denuo nobis tradita est. Subtiliores Mercurii particulas in fluidum nerveum seu nervos agere et ignoti cujusdam principii ope miasma destruere, contendit, cum contra partes ejus majusculae modo mechanico in omnes humores agent, per eos penetrent liquidioresque eos faciant. Quum vero auctor hujus sententiae nulla prorsus argumenta proponat, quibus commoti, ad partes grandiores ac subtiliores in Mercurio, adhucdum non decomposito, satandas procliviores redderemur, et in universum opinionem suam nullis omnino exactis observationibus comprobet, ipse sine dubio merae hypotheseos notam ei impressit; quapropter specialem refutationem non desiderat.

§. 4. Inter antiquissimas sententias ea quoque erat, quod Mercurius vi propria omnes in corpore secreciones augendi, crises salutiferas provocet, quibus venenum ex organismo eliminetur 67). At enimvero si Mercurius eo tantum in syphillide fieret salubris, quod secreciones auget, alia sine controversia medicamenta, quibus vis evacuationes promovendi vel majori forte gradu propria esset, eosdem beneficos effectus ac Mercurius necessario producerent; cui vero experientia repugnat praeterea docet, omnes evacuationes, modum excedentes, sanationem potius impedire. Hac vero explicandi ratione, mutata paullum ejus forma, et Brefeld utitur 68). Se-

66) l. c. p. 61.

67) Fabre. Confer Richters Specielle Therapie. l. c. p. 203; Haase l. c. p. 485.

68) Aufsätze über verschiedene Gegenstände d. prakt.

cundum eum, Mercurius vim quandam excitantem iti vasa ac pulmones exserit, qua posteriores jam in organa purgantia et venenum educantia convertantur, uti ex spiritu malo ac foetente in usu Mercurii colligere atque probare conatur. At Brefeld certe hoc loco argumenta nulla protulit, quibus probaret, malum ex ore odorem revera a pulmonum secretionem ortum esse, cum spiritum foetentem et in digestionis molestiis, in variis cavi oris ac vicinorum organorum affectionibus etc. deprehendamus. Sed neglecto quoque axiomatis cujusdam, observatione rite confirmati, defectu, jam quod contra explicationem praecedentem monuimus, Brefeldi sententiam labefactat.

§. 5. Goeden 69), qui cum Hartsoeket, Desault et aliis pathologiae animatae favet, modum agendi Mercurii ita explicare studet, ut animalcula infusoria eo interfici statuatur. Sed, proh dolor! hucusque optima nostra microscopia ad ficta illa infusoria in pure vel muco venereo vel alio quodam in fluido, ex metamorphosi syphilitica orto, monstranda non sufficiunt, adeoque priusquam huic explicationi adstipulemur, exspectandum saltem nobis erit, quousque talis microcosmi spectator illa infusoria oculis nostris admovet.

§. 6. Inde a superiori saeculo, chemica disciplina jam magis exulta, per eam quoque Mercurii effectum explanare conati sunt. Sic Cullen 70) eam opinionem proposuit, quod Mer-

curius sua cum salibus alcalinis affinitate, quibus nubi nitatur, vim suam exercent. Natura sublimi caustici valde dissolubilis argumentum ei videtur, quo tota res transigatur; statuit igitur ex connubio Mercurii cum sero ammoniacali, nisum illum per varias corporis evacuationes procedendi pendere. Rationem porro, cur Mercurius tam facili negotio pyalismum excitat, in eo quaerendam censet, quod ammonium probabiliter majori copia per glandulas salivales evacuetur. Murray 71), qui in universum similem theoriam proposuit, a Culleniana eo tantum recedit, quod secretionem materiae syphiliticae acris ac salsae, cum Mercurio conjunctae, per cutis organon imprimis procedere existimat. Sed jure profecto Haase 72) his duabus sententiis opponit, neque exploratum esse, syphilidem nimis magna salium kalinorum in corpore praesentia nisi, nec per observationes demonstratum, quod in sero puro Ammonium contineatur, vel Mercurius salsus cum saliva educatur; omni denique meliori ac recentiori experientiae consentaneum videri, ad luem venerae radicibus curandam, nulla omnino salivationis excitatione opus esse.

§. 7. Harrison 73) quoque explicationem chemicam effectus mercurialis proponere ac persequi tentavit. Nam ad experimenta, quae instituit, provocans, quibus homini sano materiam cancri cum solutione Plenckiana commixtam inseruerat, atque non solum nullam luem universalem inde oriri, sed etiam in ipso loco insertionis ne ullum quidem ulcus syphiliticum sequi animi-

Arzneikunst. Osnabrück 1800. 1ster Aufsatz. Conf. Richter l. c. p. 264. — 69) Confer Wendt l. c. p. 22.

70) Abhandlung über die materia medica, übersetzt von S. Hahnemann. Leipzig 1790. 2ter Thl. p. 491 et 497.

71) Conf. Haase l. c. p. 483. — 72) ibidem.

73) Diss. de lue venerea. Edinb. 1781. Experim. III. p. 14. Conf. Haase l. c. p. 482.

adverterat: propiorem veneni syphilitici cum Mercurio affinitatem ac neutralisationem prioris per posteriorem statuit. Huic sententiae, quae primo intuitu magnam praese se fert probabilitatis speciem, cum experimento cuidam simplici et evidenti superstructa videatur, scripsit Bell 74), Schwediauer 75) in prima operis sui editione, Althof 76), alique 77) adsenserunt. In posteriori vero operis sui editione Schwediauer id quod mancum erat hac in ratione eo explere tentavit, quod oxygenio in praeparatis mercurialibus facultatem tribuebat, per chemicam suam cum miasmate syphilitico affinitatem, hoc neutralisandi adeoque ejus efficaciam tollendi. W. Scott 78), Cruikschant 79) et Alion 80) videlicet circa idem tempus plura experimenta cum acidis ad sanandam luem, instituerant, atque posterior his propriam quandam rationem superstruxerat, secundum quam oxygenium ceu principium irritabilitatis, syphilis vero tanquam morbus irritabilitatem systematis lymphatici diminuens essent consideranda, qui igitur nullo alio modo melius depelli posset, quam corpori irritabilitatis principium sufficienti copia advehendo. In cura mercuriali eo tantum hunc finem attingi affirmabat, quod oxyda mercurialia in corpore decomponentur adeoque oxygenium, ab iis liberatum,

74) l. c. p. 160—165. — 75) l. c. T. II. p. 200 u. 201, p. 40 u. 41, p. 208—222.

76) Praktische Bemerkungen über einige Arzeneimittel. Göttingen 1791, Bd. I. p. 34 et seqq. — 77) Richerand l. c. T. 2. p. 545.

78) Confer Schwediauer l. c. Tom. 2. p. 205. — 79) Schwediauer l. c. p. 206.

80) Essay sur les propriétés medicinales de l'oxygene. Paris. an. V. p. 155.

irritabilitatem systematis lymphatici in pristinum statum normalem restitueret. Huic explicationi favere putabat non solum usum acidorum in syphilide, sed etiam Mercurii in statu solum oxydato utilitatem, et quidem in directa cum oxygenio, in praeparato adhibito contento, ratione; porro observationem, quod et alia oxyda metallica luem sanare valerent, denique eam experientiam, quod substantiae, vi oxygenium attrahendi praeditae, malas Mercurii infectiones quam certissime possent sanare. His duabus theoriis, priori ab Harrisone, alteri ab Alione prolatae; item experimentis virorum celeberrimorum, Fourcroy ac Vauquelin, secundum quae oxydum mercuriale, cum materia sanguinis albuminosa commixta, posteriorem condensat et coagulat, ipsum autem simul pulveris cinereo-sub-nigri formam et ex parte reductum praecipitatur; experientiae denique, quod similis oxydorum mercurialium reductio et in corpore vivo contingat; his, inquam, factis et argumentis Schwediauer seriores suas de agendi modo Mercurii sententias superstruxit, adeoque theoriam quandam exhibuit, cujus veritatem multa quidem confirmare videntur. Quodsi vero illas observationes et experimenta, quibus hae tres rationes nituntur, accuratius examinamus et primo loco Harrisonis experimenta perlustramus, quae via directa efficaciam Mercurii contra contagium syphiliticum quam evidentissime demonstrare conantur: fugere nos non potest, ut credo, experimenti, ab eo instituti, manca conditio. In eo enim non modo Mercurium, sed et maguam mucis vegetabilis copiam cum veneno syphilitico in insertionis quandam materiem terendo redactam deprehendimus, in qua forsitan per Gummi, omnes miasmatis particulae ita erant ab-

scanditae et involutae, ut in nullum immediatum cum corpore venirent contactum, adeoque etiam vim suam peculiarem organismum irritandi necessario amitterent. Dubia, quae ex diligentiori experimenti Harrisoniani fundamentalis examine prodeunt, vel majoris videntur momenti, cum partim multiplicibus experimentis simul edocti, Mercurium vivum neque intrinsecus datum luem universalem tollere valere, nec qua praeservativum porrectum unquam conduxisse; partim recentiori tempore sine controversia ad veriores physiologiae generalis ac pathologiae cognitionem pervenerimus, quippe quae, quo minus in materialium mere chemicarum conjunctione naturam cujuscunque processus vel vivi organismi metamorphoseos simpliciter positam esse, statuamus, nos prohibeat. Argumentis saltem hanc ad rem opus esset aptioribus ac subtilioribus, quam quod Harrison profert, praesertim cum, qua negativum, aliis etiam dubitis locum relinquat. Contra Alionis sententiam, qua oxygenium solum in omni cura mercuriali efficaciam prodere affirmat, me iudice, sequentia jure moneri possunt: 1. hucusque neutquam demonstratum est, syphilidis naturam in irritabilitatis imminutione sitam esse; plura morbi phaenomena contrarium potius significare videntur; 2. seriores et exactiores observatores, institutis experimentis, de usu acidorum in lue venerea male existimarunt; 3. omnino confirmatum nondum est, et alia oxyda metallica luem veneream sanare posse; 4. denique, si Alionis hypothese fidem habeas, prorsus desideratur explicatio, cur oxyda ac salia mercurialia et scorbutum sanare non valeant, cum oxygenium deponendo agere dicantur, in nullo vero alio morbo oxygenii defectus tam sit conspicuus, quam in

scorbuto 81). Jam refutata autem ex nostra sententia, tum Harrisonis, tum Alionis doctrina, sine dubio et theoria Schwediaueri probabilitati orbata est, quam experientia de reductione Mercurii in corpore humano et experimenta, a Fourcroy et Vauquelin instituta, ei resituere vix poterunt.

§. 8. Hanc similesque explicandi rationes ad finem usque saeculi decimi octavi secuti sunt medici, cum in ultimis ejus decenniis memorabilis illa totius scientiae medicae conversio obtingeret, inde ex qua sententiae, materialismo nimis addictae, quae ad hoc usque tempus solae prope modum viguerant, magis magisque rejiciebantur, atque praevalens illa vis vitalis in organismo agnoscebatur, cujus ope omnes metamorphoses ac processus naturales, naturae anorganicae normam excederent. Jam intelligebatur, hanc, quae omnes corporis animati actiones ad suam legem dirigat, sicut omnis motus principium, quoad conditionem internam, inexplicabilem esse atque per effectus tantummodo, hic illic animo praesentiri et cognosci posse. Ex eo igitur tempore e agendi modum Mercurii plerumque e viribus ejus excitantibus et irritantibus derivare studebant. Neque negari potest, omnes theorias, huic principio superstructas, multum habere probabilitatis, cum tot phaenomena in continua cura mercuriali, hos effectus innuere videantur, ut e. g. febris sic dicta mercurialis, pyalismum praecedens. Quanquam vero plerisque de effectu Mercurii rationibus, uti dictum est, excitatio et irritatio fundamenti loco inserviunt, multi tamen auctores non solum quoad modum et causam irritationis, sed etiam in definiendis partibus, quae

81) Haase l. c. p. 484.

praecipue ac primitus irritentur, valde inter se dissentiunt. J. André 82) v. c. existimat, Mercurium peculiarem seu specificam incitationem producere, qua venenum deleatur, adeoque etiam quod in effectu Mercurii est qualitativum respicit. Hunter 85) statuit, Mercurium talem irritationem in corpore excitare, quae syphiliticae directe sit opposita eamque postremo prorsus tollat. Hanc Hunteri sententiam in universum et Reil secutus est, cum, secundum eum, Mercurius irritatione motum in nervis cieat eoque ipso saluberrime contra syphilidem agat 84). Simili modo Fritze 85) doctrinam Hunterianam, in quibusdam duntaxat momentis mutatam, refert. Effectum Mercurii in vi quadam specifica anti-venerea positam esse, credit, quae nervis humani corporis solum perceptibile excitamentum efficiat eaque re irritationem provocet, quae, venercae directe opposita, posteriorem certis sub conditionibus tollere valeat, quo facto, vis assimilandi vasorum lymphaticorum fracta actionem suam in miasma, corpore contentum, perfecte exercendi illudque vel in materiam innoxiam et quasi domesticam mutandi, vel sensim educendi, facultatem recuperet.

His autem rationibus dynamicis cum Haasio 86) opponi posse videtur, primo, luem manifesto ad systema reproductivum propius ac peculiariter esse referendam, illamque systema lymphaticum primitus invadere, quum modo tantum secundario effectus suos in nervorum systema et alia corporis systemata extendat, deinde Mercurium nul-

82) l. c. p. 89. — 83) l. c. p. 623.

84) Memorabilia clinic. fasc. II. Halae 1792. — 85) l. c. p. 237. — 86) l. c. p. 488.

lum certum effectum in systema sensibile prodere, contra vero quam evidentissime systema lymphaticum afficere. Posterioribus his phaenomenis, multiplici experientia confirmatis, sine dubio Hecker 87), post eum Cappel 88) pluresque alii commoti, effectum Hydrargyri eo explicari putarunt, quod systema lymphaticum vehementer excitare adeoque vires naturae medicatrices ad talem actionem impellere valeat, quae veneno venereo in corpore efficaciam adimendo eique debellando sit idonea. Quantumvis vero hae definitiones, effectum Mercurii, enucleare tentantes, vario modo judiciis de natura morbi, ipsa experientia eaque haud commenticia oblatis, respondeant, contra eas monere tamen licet: si vis, systema lymphaticum excitans, sola atque unica esset salutifera, sine controversia alia quoque remedia, quibus qualitas illa vel majori fortasse gradu est attribuenda, non solum aequali, verum etiam excellentiori adversus luem efficacia conspicua esse oportere; quod vero, ita enuntiatum experientia nequiquam comprobatur. Cappel quidem ejusmodi dubium proferentibus eo occurrere studuit, quod affirmat: Mercurio peculiarem quandam et insignem in systema lymphaticum agendi vim propriam esse, qua alia remedia, similem in organismum efficaciam exserentia, e. g. antimonia lia etc., eam ob causam careant, quod, propter effectus suos secundarios, nunquam tali dosi porrigi possint, quanta opus foret, ut revera ille irritationis gradus in systemate lymphatico efficeretur, ad luem sanandam necessarius. Hac autem in confutatione Cappel unice tantum oxydula

87) l. c. p. 36 et sqq.

88) Girtanner. editio quarta. p. 322.

antimonialia, quae plena dosi data vomitum excitant, respexisse videtur neque secum reputasse, quod partim aliis quoque remediis in systema lymphaticum agentibus, e. g. Guajaco, Sassaparilla et cet. gaudemus, de quibus, rite adhibitis, hucusque saltem, nulli effectus secundarii, effectum primum tollentes vel turbantes, cogniti sunt, partim quod doses apte minuendo ac distribuendo, per adjuvantia et cet. omnino etiam oxydulorum antimonialium haud parvam copiam ita corpori ingerere possumus, ut primitivus horum remedium in tractum intestinorum effectus levis prorsus appareat, nec vim eorum in totum organismum, praesertim in systema lymphaticum postquam ullo modo tollat. Illa sententia igitur, qua statuitur, excitationem actionis lymphaticae unicum in curanda lue finem esse, ac Mercurio duntaxat talem excitationis gradum produci posse, profecto reputatur, tum eo quod, ratione omnium observationum, diligentius institutarum, habita, Mercurio hanc κατ' ἐξοχήν specificam in systema lymphaticum agendi vim minime adscribere possumus, tum quod multiplici experientia sumus edocti, remediis, systema lymphaticum solum excitantibus, nihil fere contra hunc morbum effici.

§. 9. Girtanner quoque, qui venenum syphiliticum acidi instar, lympham condensantis, habet, statuit, Mercurio vim inesse vasa lymphatica excitandi. At illi Heckerianae explicandi rationi, pro speciali sua de morbi natura sententia, addit, Mercurium simul ad lympham condensatam liquidiozem reddendam eoque salivationem fortioresque sudoris excretionem promovendas, aptum esse 89). Ejus theoriae, cui adeo consociatio

89) l. c. editio 3tia. p. 286 — 292.

quaedam veteris sententiae chemiaticae cum recentiori irritationis doctrina subjacet, eatenus majorem prioribus perfectionem attribui licet, quatenus non solum effectus excitantes, nunc temporis quidem ab omnibus propemodum concessos, complectitur, sed etiam vim mercurialium actionem secretoriam promovendi, omnibus superioribus observationibus confirmatam, respicit. Veruntamen et illa hypotheseos speciem praese fert, cum conditio acidae et condensatae per venenum venereum lymphae atque ejusdem per Mercurium extenuatio et ab acido liberatio neque a priori demonstrata, neque ulla experientia exactiori sit confirmata.

§. 10. Burdachii sententia 90), secundum quam ut effectum Mercurii in universum, ita et eum inprimis, qui in syphilitide est conspicuus, eo explicare studet, quod omnia oxyda et salia mercurialia tanquam potentias, infimam systematis nervosi sphaeram fortiter admodum excitantes et irritantes, considerat, indeque effectus eorum in extremos serosos arteriarum fines ac glandulas lymphaticas derivat, ad Hunterianam et Heckerianam rationem revocari posse videtur. Burdach enim hic actionem in systema lymphaticum mediate per extremos nervorum fines effici praesumit. Contra hanc sententiam igitur eadem in medium afferri possunt, quae illis duabus rationibus opposita sunt.

§. 11. Recentissima memoria priores de effectu Hydrargyri sententiae, uti et artis praecepta de luis venereae natura, scholae illius, quae philosophiam naturalem docere proficitur, opera, mutato jam ornatu externo incedunt, quamvis,

90) System der Arzneimittellehre. Bd. 1. p. 415.

quoad internum habitum, veteribus illis haud adeo palmam praeripere videantur. Nam hoc modo e. g. Schmidt⁹¹⁾ loquitur: „Mercurius immediate neque ad miasma syphiliticum neque ad formas syphilidis est referendus. Solum et unice in quadam ad organisationem animaleam est ratione, et quidem immediate ad definitam quandam mixtionem ac formam materiae animalis, cui certus quidam cohaesionis gradus inhaereat. In hunc igitur cohaesionis gradum agit, irritabilitatem excitat, ita ut statum indifferentiae nascentem (das Indifferenzirtwerden) organico-rigidi primi gradus miasmate syphilitico circumscribat, adeoque processum quandam reproductionis specificum ad finem perducatur.“ Huic explicandi modo, mysticam indolem redolenti, cum Walch⁹²⁾ sequentia opponi possunt: Diligentius examinata, verba allata nihil aliud enuntiant quam: Mercurium agere in formam ac mixtionem organisationis et, actionem irritabilem organismi excitando, cohaesionem immutare. Cum vero formam et mixtio sine controversia plus minus in quovis morbo, modo abnormi, sint mutatae et omnis sanandi ratio revera eo tendat ac tendere debeat, ut conditio in corpore pathologica ad statum normalem reducat, Schmidt verbis memoratis duntaxat pronuntiavit, Mercurium irritabilitatem excitando, in syphilidem agere, quae, ex ejus sententia, in cohaesione mutata et in resolutione materiae cellularis continetur. Omissa autem ejus de natura morbi ac sanationis scopo, hinc derivato, opinione, hac explicatione nihil aliud novi discimus, quam quod effectus Mercurii sit excitans et quidem systema irritabile ex-

citans. Contra hanc posteriorem sententiam Walch affert: falsum esse, quod irritabilitas et energia organismi, uti in musculorum systemate fit conspicua, Mercurio tollatur; hunc enim illam in nulla organismi sphaera augere, sed potius omnino, adeoque etiam in systemate reproductivo, deprimere. Hac igitur ratione processus specificus reproductivus, prout Mercurius utique eum producit, nequaquam ex irritatione seu aucta irritabilitate prodire potest.

Ipsius Walchii ratio, ejus de syphilide sententiae superstructa est, secundum quam has indicationes proponit, quod metamorphosis e vase lymphatico oriens inhibenda, ac pseudo-organisatio, hac re constituta, ad normalem organisationem sit revocanda. Ex harum indicationum lege, talia remedia adhibenda esse, affirmat, quae, pro natura sua, propiori et intima cum systemate lymphatico necessitudine sint conjuncta, quaeque, in organismum receptae, illius organi functioni se adsociant eamque augeant. Metalla et oxyda metallica, quae, qua principii terreni columnina, ad magnetismum propius sunt referenda, ideoque peculiaris quoad inferiores microcosmi gradus, momenti, inde vero arctissimo cum systemate lymphatico vinculo cohaereant et peculiarem in illud vim adipiscantur, pro talibus habet remediis, inter quae Mercurius, posteriori respectu, praecipue emineat, cum effectus ejus primarius in universum aucta sit resorptio⁹³⁾. Quodsi autem, praetermissis sententiis, e physica altiori haustis, de mineralibus, quorum natura certe nobis ignota est, hanc theoriam exactius perpendimus: mox, credo, patebit, Walchium

91) Prolegomena p. 53 — 55. — 92) l. c. p. 138.

93) l. c. p. 130 nt 131.

quoque, ut paucis utar, nihil amplius dixisse quam: Mercurium propiori sua ad systema lymphaticum relatione irritationem ac majorem in hoc activitatem efficere, quo fit, ut aucta resorptione processus morbosus cohibeatur ac producta pathologica ad normam i. e. ad sanationem revertentur. Hoc modo re expressa, nihil etiam in Walchii doctrina novi invenimus, nisi dicas, eum auctae systematis lymphatici actioni, inde ex Hunteri tempore ab omnibus propemodum acceptae, eo lumen attulisse, quod illam in aucta resorptione positam esse, pronuntiat.

§. 12. Wendt has proponit theses (94): Mercurium cohaesionem minuendo agere, eoque actionem reproductivam morbosam limitando. Salivationem cohaesionis sublatae primum esse phaenomenon, sed ad sanationem non absolute necessariam, Mercuriumque hanc tantum ob causam, donec prima pyralismi vestigia appareant, porrigi, ut per ea signum quoddam effectus mercurialis, revera locum habentis, in promptu sit. Febrem, quae salivationis statum, ad majorem gradum deductum, comitatur, irritabilitatis, his sub conditionibus simul correptae, sequelam esse; hanc semper oriri, si glandulae tumeant et colliquationes adsint. A recta prorsus via eos aberrare, qui istam febrem ad quamcunque luen sanandam omnino necessariam putent, cui sententiae quotidiana experientia repugnet. Solum igitur ob vim cohaesionem massae organicae imminuendi, Mercurium huius qualitative opponi, cum hoc modo morbosas formationes coercere et metamorphoses pathologicas, jam perfectas, tollere valeat. Harum propositionum veritatem de-

nique Wendt eo probare studet, quod remedia tonica, adstringentia, cohaesionem manifesto augmenta, secundum experientiam, in usu Mercurii minus congrua pronuntiat et ad magnam utilitatem, quam plura praeparata mercurialia in inflammationibus lymphaticis aliisque morbis, ex aucta systematis lymphatici irritatione progeneratis, adferant, animum nostrum advertit.

Quamquam in hac doctrina, cui nemo novitatem quandam et cum veritate congruentiam non concedet, primo intuitu sententia Schmidtii de cohaesionis mutatione, per Mercurium effecta, iterum proferri videatur (95), mox tamen intelligemus, eam ipsa indole sua ab illa discrepare, quatenus primo Wendt Mercurio facultatem attribuit cohaesionem massae organicae directe imminuendi, eoque actionem reproductivam morbosam circumscribendi, cum secundum Schmidtii hypothesein, haec metamorphosis ex incitata irritabilitate demum prodeat, deinde vero sententiae Schmidtianae eo opposita est, quod posterior cohaesionem Mercurii augeri censet, cum Wendt effectum Mercurii in quadam cohaesionis ponat diminutione. Ut igitur, quale pretium huic rationi sit statuendum, quoadtenus judicari possit, eandem ex sententiis auctoris de natura luis et ad indicationes curationis, supra propositas, aestimabimus, simul vero ea hac in explicatione designabimus, quae maximi nobis videantur momenti.

Cum prima quam Wendt nobis exhibuit, de natura luis venereae sententia, haec de effectu Mercurii theoria non satis cohaeret. In illa enim sine dubio Hunterianam modo rationem, ulterius

94) l. c. p. 227 — 229.

95) Haase l. c. p. 490.

expositam, offert; hoc loco vero effectus Mercurii excitantes non solum omnino non commemorat, sed plane novam condit disciplinam, ut supra jam me ostendisse credo, summam vix probandam, quoniam in ea unam tantum metamorphoseos pathologicae seriem respexisse, alteram autem, multiplices videlicet suppurationes, haud sufficienter explicasse videtur. Quod potissimum efficere nititur, Mercurium cohaesionem minuendo adeoque actionem morbosam reproductivam limitando agere, id, ut sensu latissimo pro vero accipiamus, fieri non potest, quatenus jam antea diximus, naturam luis haudquaquam in aucta cohaesione positam nobis videri, siquidem posteriori voci notionem consuetam subicimus. Sed forsitan Wendt dicendo: „vi propria cohaesionem massae organicae diminuendi, Mercurium luis qualitative opponi,“ Mercurii in totum reproductivae systemae efficaciam limitantem innuere voluit? Quam conjecturam probabilem saltem existimo, quia ejus de syphilide doctrina, sedem morbi in systemate reproductivo agnoscit, ejusque naturam in sphaerae lymphaticae inflammatione, adeoque in aucto quodam et a norma recedente, reproductivae processu, contineri pronuntiat, cui, dummodo sibi ipse constet, quendam Mercurii agendi modum necessario opponere debet, quo istud medicamentum ei mutationi, quae pathologicae illi vegetationi sit contraria, in corpore aegroti provocandae fiat idoneum. Si vero Wendt, Mercurium cohaesionem minuendo adeoque actionem reproductivam morbosam limitando agere, affirmans, significare voluit, hoc remedium eo praecipue contra luem efficax esse, quod universalem reproductivae actionem immutat et per hanc diminutionem simul nimiam hujus

processus formativi organici luxuriam coarceat: sine controversia, pro nostris quoad curandi rationem judicium, supra propositis, de re in explicando Mercurii effectu haud parvi momenti, nos summonuit. Verum enimvero si adeo illam thesin sic interpretari non liceret, nihilo minus gravem eam censemus, quam Wendt tanquam axioma, ab experientia depromptum, proponit. Quomodo vero salivatio, secundum Wendtii doctrinam, primum sit cohaesionis sublatae phaenomenon, omnino intelligere non possum. Nam partim in nullo alio morbo, in quo, ut e. g. in scorbuto, in febre putrida et. cet. cohaerentia organica revera ac manifesto minuta est, salivationem ceu signum pathognomicum prodire videmus, partim salivatio non semper quidem constans insignis cujusdam infectionis mercurialis est signum; porro ptialismus in alternante diversorum praeparatorum usu, item in usu sublimati, rarius conspicitur quam in praebitione oxydorum et salium mercurialium mitiorum, quamvis priori casu non minor Mercurii portio corpori ingeratur, et posteriori, ipsa adeo praeparata quam citissime ac fortissime agentia adhibeantur; denique salivatio in nonnullis aegrotis jam post primas doses acceptas vel post peculiarem adhibendi rationem tam cito adest, ut, pro parva medicamentorum propinatorum quantitate, vix infectionem universalem et cohaesionis immutationem in organismo statuere possimus. Quodsi tandem Wendt asserit, excitationem febris sic dictae mercurialis ad delendam luem prorsus non esse necessariam, hanc ejus sententiam inde mihi originem ducere videtur, quod in quavis cura mercuriali, modo serius modo ocuis, cum vel sine salivationis prodromis, illum erethismum in universa patientis conditio-

ne obvium, non quæ febrem considerat, sed tum demum hoc eum nomine insigniendum putat, si post diuturniorem salivationem, colliquationem ac glandularum tumores, characterem lentescentem induerit. Dogmatibus Wendtii ita examinatis, ejusdem quidem sententiis neutiquam in toto adstipulari possumus, sed neque eas tanquam inutiles rejicere licet, cum in iis etiam plura monita reperiantur, quæ paulo inferius cum similibus monitis, e priorum auctorum rationibus depromtis, comparabilibus et ad judicia nostra de curandi methodo referemus.

§. 15. Ratione quadam irritationis theoriis antiquioribus adfinis, alia tamen ratione ab omnibus prioribus doctrinis prorsus recedit Hahnemannii sententia (96), in qua exponenda, ab illo exorditur principio, quod morbi quam citissime, certissime et optime remediis tollantur, quæ morbum quandam, præsentem similem, in corpore provocare valeant. Ex hoc principio, quod nuper in libro, organon artis medicæ, inscripto, uberius explanare studuit, effectus Mercurii in syphilitide is est; qui morbum mercurialem vel ejusdem initium, febrem mercurialem, excitet eoque processum pathologicum, miasmate syphilitico corpori allatum, deprimat ac tollat. Ceterum pro re nata, inquit, febris mercurialis semel vel iterum iterumque ad luem penitus debellandam est excitanda; qua in re Foot (97) et Robbi (98) ei adstant. Hoc modo luem congrue, cito ceteraque devinci posse, nullum utique admittit dubi-

96) l. c. confer Haase l. c. p. 488. — 97) l. c. Tom. I. p. 237. Tom 2 p. 189 et seqq.

98) Jn. Richerandi Grundriß etc. Tom 2. p. 343.

um; sed sine controversia et hac sententia, obscura effectus mercurialis ratio neutiquam illustratur, idque respicientibus de Hahnemannii theoria judicare liceret, nihil novi eam nos docere, cum monstrari possit, de febre mercuriali, seu de statu irritato, qui in quovis continuo Mercurii usu apparere solet, jam Hunteri, Heckeri aliorumque antiquiorum dogmata nos admonuisse. At tamen cum Hahnemann qua principium rationis suæ mercurialis ponat, Mercurium effectu suo symptomata efficere; luis venereæ symptomatibus similia, et in universum cum Albrecht de Haller (99) asserit, verum remedium effectum non nisi experimentis, in sanis hominibus institutis, investigari posse: indagatio methodum ad difficile hoc problema solvendum hac re indigit, minime a nobis negligendam, quoniam magis profecto congruum videtur, si e phaenomenis, a remedio quocumque in sano corpore productis, secundum analogiam, similes ejusdem medicamenti effectus in statu organismi morbose mutato expectes, quam si sententias chemiaticas sequens, similes vel æquales in medicamentis viros medicatrices præsumas; quia bina remedia ad diversa reagentia similiter se habent, vel similem odorem; saporem et cet. produunt. Antequam igitur momenta potiora omnium ac diversarum rationum, effectum Mercurii explicare conantium; proferre earumque summam paucis verbis complecti nitamur; hanc viam prius inire et effectus diversorum mercurialium in corpora sana breviter recensere nobis liceat, eo consilio, ut non solum, argumentis inde depromtis, quæ potissi-

99) Pharmacopœa Helveticæ; Basiliæ, 1771; fol. p. 12.

mum e theoriis mercurialibus consequantur confirmemus, verum etiam indicationes nostras, ad luem curandam supra propositas, novis semper praesi illis muniamus.

§. 14. In forma metallica Mercurius, secundum observationes virorum celeberrimorum, Fordyce, Malouin, Hecker multorumque aliorum, nullam omnino vim conspicuam in corpora organica viva exercet; sub vaporis forma vero Jussieu per eum pustulas in toto corpore, parotitidem, aphthas ac salivationem effectas esse, observationibus ductus, statuit, quam experientiam Gmelin, Mead, Sauvages et alii testimonio suo confirmant 100). De praeparatis, Hecker 1) ait, ea, secundum omnia experimenta, actionem vitalem in systemate lymphatico ac glanduloso insigniter augere, atque omnes se- et excretiones per tractum intestinalem, cutem, renes, pulmones et cetera plus minus manifeste promovere. Continuato usu aegroti injucundum adfert metallicum saporem, adeo si Mercurius extrinsecus infricatur, simul ciborum appetitus defectum, digestionem turbatam, ventriculi infirmitatem, dolores colicos et cet. Spiratio fit graveolens, gingiva tumet, a dentibus separatur ac facile sanguinem emittit; in dentibus sensus obtusus percipitur; vacillare incipiunt, muco sub-albido obteguntur, quin imo postremo excidunt. Simul phaenomena anginae catarrhalis apparent; collum gradu quodam mobilitate privatur; sensus caloris et siccitatis in

100) F. A. Hecker, Praktische Arzneimittellehre 2te Ausg. herausgegeben von J. J. Bernhards, Tom 2. Gotha u. Erfurt 1820, p. 600.

1) Praktische Arzneimittellehre, p. 601 — 606.

faucibus oriuntur; patiens siti inextincta cruciatur, denique status irritabilis in pulsu prodit, qui in parvum, contractum ac subdura mutatur 2). Serius etiam glandulae salivales intumescunt et aucta salivae secretio in omnibus glandulis salivalibus, in ipso adeo pancreate excolitur, qua re saepius peculiaris quaedam diarrhoea producitur. Quodsi his phaenomenis apparentibus, ab usu Mercurii non abstinetur, angina catarrhalis et salivatio ad majorem semper ascendunt gradum; jam postremo quoque ulcera dolentia in parietibus oris lateralibus sunt conspicua, lingua turgescit; labia fiunt crassa ac tumida, et ipsa facies omnino inflata. Ad extremum formantur glandularum indurationes, tumores, peculiaria in diversis corporis partibus exanthemata; oriuntur ulcera, fungi, periostem diversis metamorphosis pathologicis fit obnoxium; postremo ipsa ossa simul corripuntur, mollia fiunt et cariosa. His sub phaenomenis aegrotus sensim emacescit et viribus insigniter orbatur; praesertim frigori tolerando impar evadit et in febrem denique lentam incidit, cum pulsu parvo, subduro, admodum frequenti, cum calore volatili et intercurrentibus horripilationibus, sudoribus intermittentibus, oculis vitreis, orbe annulari caeruleo cinctis, labiis pallidis, lividis. Capitis et articularum dolores molesti, nocturni dolores osteocopi, membrorum tremor, pectoris anhelitus et angustia, tussis cruenta, enormis languoris sensus, totalis insomnia vel somnia angorem et inquietudinem afferentia, hunc statum comitantur, qui postremo per evacuationes colliquativas in mortem transit. Ex Lettsomi observatio-

2) Haase l. c. p. 495.

nibus, primo usus mercurialis tempore, sanguis e vena emissus solito tenacior magisque est plasticus, postea vero, atrior, liquidior et resolutior apparet.

Oxydulum Mercurii, cum Sulphure conjunctum, minorem efficaciam prodere et phaenomena, modo memorata, non tam cito provocare, simul vero calefaciendo magis, atque praesertim in cutem agere dicitur. Oxyda mercurialia, parvis dosibus exhibita, jam vomitum et alvi defectionem excitant, minoribus autem et continuo porrecta, eadem quae oxydulum phaenomena adducunt. Salia mercurialia oxydulata minus sunt irritantia quam oxyda mercurialia, at et illa interdum, parvis quoque dosibus data, vomitum, alvi defectionem, dolores colicos efficere valent, et in continuo usu omnia phaenomena, supra exposita, illis sunt propria.

Salia mercurialia oxydata denique sunt corrodentia, parvis admodum dosibus adhibita, interdum illa morbi mercurialis symptomata producunt; et minus facile salivationem excitare feruntur. Hisce Heckeri observationibus non solum Wendt³⁾, Haase⁴⁾ multique alii antiquioris et recentioris temporis scriptores adstipulantur⁵⁾ sed etiam plures in commentatione Hahnemannii de Mercurii effectibus loci et auctores ibidem citati, qui phaenomena, post usum Mercurii apparentia, eodem quo Hahnemannii sensu mente conceperunt, eas confirmant.⁶⁾ In universum observationes

3) l. c. p. 281 et seqq. — 4) l. c. p. 493 et seqq.

5) André l. c. p. 99 et 91; Bell. l. c. Tom II, p. 148 — 149; Foot. l. c. Tom II, p. 190 et seqq.; Hunter l. c. p. 575 et seqq.

6) S. Hahnemann's Reine Arzneimittellehre, Tom. I. Dresden 1822, p. 353 — 444.

illas contemplanti sine controversia id innere videntur, Mercurium in statu suo mere metallico corpori alienum, nullam omnino in hoc vim exercere, sub forma contra, oxydatione vel alio modo mutata, idoneum fieri, qui in vivo hominis organismo phaenomenorum ac metamorphoseon seriem provocet, ad haec fere, quoad rei cardinem, distinctionem reducendam: 1. Effectus, qui variis symptomatibus actionis vitalis, localiter auctae, nominatim inflammationis, in organis lymphaticis provocatae, praesentia, tanquam excitantes et irritantes se exhibent. 2. Phaenomena, quae in augendis omnibus se- et excretionibus continentur, adeoque auctam materiarum e corpore excretionem provocando, Mercurii effectum produunt. 3. Metamorphoses, quibus per digestionem et assimilationem turbatam, limitatam quoque reproductionem, Mercurii effectus cognoscimus. 4. Mutationes in habitu totoque corporis complexu, quae auctam resorptionem et formationem retrogradam substantiarum organicarum eoque Mercurii effectus indicant. 5. Phaenomena denique, quae, quae sphaerae irritabilis ac sensibilis symptomata, consensuali horum systematum affectione, serius ocuis conspicua, vim Mercurii agentem indignant.

§. 15. Compositis hoc modo et comparatis eorum, quae observationum, diligentius institutarum ope, de effectibus Mercurii cognovimus, momentis primariis, ex omnibus iisque diversis rationibus jam ad id, quod praecipuum ac peculiare in singula quavis sententia nobis videtur, indicandum et conjunctim paucis verbis proponendum, nos convertimus. Hic quoque patebit, illud ipsum, nisi forte meris hypothesibus et experimentis mancis atque imperfectis nitatur, phae-

nomenorm quorundam, in usu Mercurii continuo prodeuntium, fundamento esse superstructum.

In explicationibus antiquioribus ea sine dubio sententia praevalet, qua statuitur, Mercurium vim suam contra luem salutariferam eo exercere, quod se et excretionibus promovendis adeoque materiis noxiis e corpore eliminandis sit idoneus. Idem fere de theoriis, quas Cullen ac Murray proferunt, si conjecturalia seu hypothetica, in iis obvia, reseces, dicere licet. Goedeni ratio contra nullum nobis offert momentum, in quo e multis post usum Mercurii phaenomenis, jam enumeratis, unum vel alterum fundamenti loco ei inseruisse, cognosci ac monstrari possit; quapropter etiam vani commenti speciem tam manifesto prae se fert, ut vix hypotheseos nomine sit insignienda. Acutiores ac multo quidem probabiliores videntur sententiae, ab Harrison, Bell, Althof et Schwediauer propositae. Sed et has falsis syllogismorum praemissis, experimentis imperfectis et male adhibitis observationibus niti, nec vero inveniundo ansam et occasionem nobis praebere, jam supra docuimus. Propius ad veritatem sine dubio accedunt theoriae ab André, Hunter, Reil, Fritze, Hecker, Cappel, Byrdach aliisque prolatae ac subtilius descriptae. In his sententia, experientia confirmata, quod Mercurio organicam quandam metamorphosin excitando contra luem efficacem se probet, manifesto notione instar primariae prominet. Quatuor priores cum hoc de irritatione iudicio, e quibusdam phaenomenis, in usu Mercurii obviis, depromto, eas observationes consociant, quibus efficitur, sphaeram quoque sensibilem in cura mercuriali in affectionis consensum trahi; primitivum vero

Mercurii agendi modum negligunt eoque systematum conditoribus, iis succedentibus, qui effectus Mercurii primitivos rectius mente conceperant, observationes has mendose iustitatas rejciendi, et unice systematis lymphatici irritationem tanquam effectum Mercurii agnoscendi, materiam praebent. Girtanner, cujus in ratione dogmata antiquiora cum Heckeri sententiis sunt conjuncta, eatenus sine controversia propius ad veritatem accedit, quatenus eo ipso duo in cura mercuriali phaenomena primaria, irritatio videlicet in sphaera lymphatica et aucta se et excretionum actio, illi adfinis, rursus fundamenti loco ponuntur. Schmidt, qui, ut supra ostendisse credo, Heckeri et Cappellii sententias, in universum parum mutatas, sed scholae philosophicae, quae diligentiorum naturae investigationem sibi vindicat, verbis ac placitis ornatas, refert, eo tamen ad rem melius intelligendam facit, quod vim Mercurii excitantem in systemate irritabili positam esse, monstrare conatur. Quamvis enim falso certe asserat, effectum Mercurii systema irritabile directe invadere, manifesto tamen phaenomenon innuit, in usu Mercurii revera saepius obvium, statum illum puta erethicum, febrilem, qui, licet secundum omnes recentiorum observationes, qua reflexa irritationis systematis reproductivi in sphaeram irritabilem actio, sit considerandus, ut constans tamen mercurialium adhibitorum sequela, in effectum Mercurii seriem est recipiendus, adeoque in theoria quadam mercuriali sine dubio utile nobis monitum suppeditat. Ex Walchii doctrina, symptomata irritationis cujusdam, in sphaera lymphatica provocatae et resorptionis eodem tempore auctae, Mercurii effectum explicare dicuntur; Wendt denique, si omnia quae in ejus

sententia mere sunt hypothetica omittas, affirmat, Mercurium per qualitates suas, reproductionem limitantes, agere.

§. 16. Ex diversarum harum rationum conspectu intelligitur, omnes auctores, qui in argumento nostro tractando versati sunt, nunquam non id egisse, ut e certis phaenomenis, usum Mercurii comitantibus, effectus hujus metalli contra luem veneream eruerent, omnesque rem explicandi conatus, ad veritatem propius accedentes, semper momenti quibusdam, ab experientia desumptis, niti. Cum igitur talem explicandi modum nec parvi aestimare, nec theoriam quamcumque, hucusque propositam, perfectam jam ac penitus sufficientem pronuntiare sustineamus, sine controversia Richter 7) viam inuit maxime congruam, qui harum sententiarum nulli omnino ad stipulatur, sed eas omnes colligatas mente complecti studet. Veruntamen quia Richter, cujus opinio e prioribus sententiis composita est ac deprompta, in suam explicandi rationem sententias mere chemiatricas simul recipit, quae, ex meo judicio, tanquam merae hypotheses a dogmatibus, experientia confirmatis, separari utique debent, et ejus theoria, ut credo, pro vera ac normae instar haberi nequit.

§. 17. Hactenus operam dedi, ut ostenderem, omnes de argumento nostro theorias, ad hoc usque tempus mihi cognitae, mancas esse et imperfectas, simul vero potiora cujusvis momenta exposui et ad Richteri exemplum, ne a rectissima ad effectum Mercurii investigandum via aberraretur, haec praecipua in explicandi quadam ratione argumenta mente complectenda esse, mo-

7) L. c. p. 266 — 270.

nui. Jam expectabunt, imo desiderabunt, Lectores propriam meam qualemcumque de re proposita sententiam. Ut aequissimo huic desiderio aliquatenus satisfaciam, (probe enim scio, me certi quidquam ac numeris suis absoluti preferendo imparem, hypothesium forsitan agmen adaucturum) sequentibus paginis phaenomena primaria, in usu Mercurii obvia, uti mihi ad explicandos effectus mercuriales quam aptissime connectenda videntur, exhibebo. Ex hac effectuum Mercurii imagine, quae hos paulo arctius quam antea (§. 14) conjunctos ac serie quadam magis idonea propositos, sistit, satis perspicue quidem, ut spero, priores indicationes respiciendo, intelligetur, ipsos hos Mercurii effectus iudicis nostris de curandi methodo omnino respondere.

§. 18. Phaenomena, in quavis cura mercuriali, primitiva, sine controversia auctam systematis lymphatici actionem immunt. Hoc vero tam vasis resorbentibus quam exhalantibus et organis glandulosis continetur; hinc primo resorptionem, tum se- et excretionem plus minus insigniter videmus auctas. Nondum vero reproductio afficitur; quod pro ratione tarde adhuc resorptum ac secretum est, actione organismi assimilante mox suppletur, adeoque nullae adhuc aliae graviores in organismo mutationes animadverti possunt. Serius, si incitatio diutius vel gradu intensiori egerit, inflammationis symptomata in systematis lymphatici organis prodeunt; simul autem et digestio plus minus Mercurio afficitur et assimilationis actio directe circumscribitur. Quo magis vero posterior minuitur, eo manifestius resorptionis ac secretionis, semper auctae, sequelae apparent, cum reproductio jacturae suppleat.

dae jam sit impar et formatio retrograda omnium partium normalium aequae ac pathologicarum necessario inde consequatur. Quodsi, rebus ita se habentibus, Mercurii usus continuatur, non solum singulae se- et excretionis enormi modo incrementum, sed inflammatio etiam continua irritatione magis semper aucta, in suppurationes transibit, assimilatio denique ac reproductio simul, aucta resorptionis actione usque vim suam exerente, adeo opprimetur, ut totius corporis maciem, virium defectionem, sensus molestos et cet. oriri necesse sit. Praeter haec reproductio mirum in modum labefactatae phaenomena, jam etiam, serius oculis, diversa vasorum ac nervorum vitalitatis affectae symptomata majori vel minori gradu prodibunt; status erethicus, febris, convulsiones, spasmi, paralysis fient conspicua et, nisi arti progredientes Mercurii effectus coercere contigerit, tabis metallica phaenomena et colliquationes immanes morbo finem imponent.

§. 19. Quodsi nobis opponatur, et hac ratione modum agendi Mercurii controversum nequam adhuc satis videri exploratum, cum reliquum sit, ut explicetur, qua re Mercurius in systema lymphaticum irritando agat, et quam ob causam actionem reproductivam tam insigniter labefactet: sententiam nostram, momentis propositis contentam, eo tantum tuendam esse existimo, quod primo vicissim interrogo, num aliquid sit naturae phaenomenon quoad internam conditionem ita penitus exploratum, ut nulli amplius dubio locus relinquatur, deinde sponte fatendo, bene mihi perspectum fuisse, nec tanto ingenii acuminis nec tanta me pollere auctoritate, ut rem occultam subtilius investigare auderem, quam observationes hucusque cognitae sensibusque praec-

ceptae concedere mihi videbantur. In quadam igitur explicandi ratione acquiescebam, cujus momenta non solum cum principiis plurimarum de Mercurio theoriarum, uti me ostendisse spero, sed etiam cum naturae phaenomenis quam maxime convenirent. Accedit, quod illa momenta indicationibus, supra a me propositis, optime respondent, ita quidem ut primo haec veras esse probent, deinde ipsam explicandi rationem confirmant, denique innuere videantur, cur plerumque ad hunc usque diem Mercurius qua remedia contra lucem certissimum, efficacissimum ac maxime congruum, omnium puncta tulerit.

§. 20. Quoniam autem pluribus in casibus, ut supra jam est observatum, peculiaribus sub conditionibus et complicationibus, Mercurii usus contra-indicatur, hujus curandae indicationibus et sine Mercurio satisfacere tentarunt medici. Inter has syphillidem sanandi rationes curationi per inediam hic praecipuus debetur locus, cum experientia mirum in modum ei faveat. Videamus tamen, quatenus jam a priori secundi ab ea eventus possint exspectari.

Caput IV.

§. 1. Curatione per inediam, generaliter quandam curandi intelligimus methodum, in qua vel unice vel praecipue alimentis methodice subducendis, morbum praesentem remove conamur. 8) Quum vero hoc jejunium, lege artis praescriptum, tum sensu strictiore, tum minus stricto significari atque exerceri possit, secundum

8) L. A. Struve Ueber Diät-, Entziehung- und Hungerkur. Altona 1822. p. 4.

Struve, professorem nec non doctorem, ill. virum, species hujus methodi subsequentes discerni oportet. 9) Primo: curatio diaetetica sive subducens aut per famem curandi methodus, sic dicta propria, in qua aegroti et quantitas ciborum et qualitas accurate designata est, eorumque tantum modo ei praebetur, quantum ad animam vitamque sustentandam utique sufficit. Deinde: curandi methodus, diaeta certe circumscripta, vel curatio subducendis alimentis instituenda propria, in qua ciborum qualitas pariter ac in curatione primo memorata, plane constituta est; quantitas autem ad istum minuitur, ut aegrotus nunquam omnino satietur. Postremo: curatio diaetetica simplex, in qua ciborum nec qualitas nec quantitas presse praescribitur; sed aegroti praeceptum inculcatur ut, qui cibi ad concoquendum non satis sunt apti, iis abstineat, non minus potionibus omnibus cum fermentatis tum spirituosis; et ne his in rebus modum certum excedat.

§. 2. Tribus quidem hisce in applicatione curandi methodis diversis, ratio tamen sanationis est eadem. Mutatio scilicet status cujusdam in organismo morborum, diaeta certo modo regulanda et circumscribenda. In quam sanandi rationem signis permultis natura nos delegat, quia plurimis in morbis fastidium animadvertimus ciborum et ex eo provocatum jejunium spontaneum, sicuti horrorem quendam certorum, qui minus accommodati sunt ad bene concoquendum ciborum, et potionum spirituosarum, nec minus desiderium alimentorum, quae facilius digeruntur, et quia quotidiana fere experientia apud nosmet ipsos cognoscere possumus, quam sapienter natura nos

9) Ibidem. p. 5.

moneat, et quanta monentis habenda sit ratio, ne, malo depravato, gravissimas contumaciae nostrae poenas luamus. Quod vero etiam hodie, rudes adeo artis medendi, e monitionibus naturae facile colligere possumus, id doctrinae hujus peritos in antiquissima aetate certe non latuerat, quorum menti, systemate quodam nondum occaecatae, natura semper oracula sua dabat ominaque illustra et manifesta. Mature jam medicorum apimum hanc ipsam cogitationem subire necesse erat, si forte vel diaeta regulata vel obis detrahendis, morbi diversi possint coerceri; nec utique instiandum est, prima hujus curandi methodi vestigia in mythistoriis antiquitatis nobis occurrere. Tum enim ars medendi in solis sacerdotum manibus versabatur, qui, quod experientia edocti erant, mysteriis et nocte recondere et fidem miracula et idola credendi, tam ipsis quam templis ipsorum quaestuosam, aegrotis obrudere studebant; dum eos non nisi diaeta severa, ocius serius antecedente adhibita, immo etiam jejunio absoluto sanabant. 10) Argumento huic rei in Diodoro Siculo 11) locus esse potest: „Aegyptii vel jejunio vel vomitu aegros suos curant. — Aserunt enim ex ciborum superfluitate omnes creati morbos; eam ergo ad valetudinem curam esse optimam, quae morborum principia aufert.“

§. 3. Hujus curandi methodi autem vestigia, eaque multo magis declarata, in scriptis jam an-

10) Kurt Sprengels Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneikunde. Halle 1800. Thl. 1. p. 27, 77, 107, 159, 196, 204, 238, 350 etc.

11) Diodorus Siculus Historiar. priscar. Lib. II. Confer Joannis Paschalis de morbo gallico Cap. VI. in Collect. Luis. p. 236.

tiqussimis reperiuntur medicorum e. g. in operibus Hippocratis, cujus verba sunt 12): „Fames enim magnam potentiam in naturam hominis habet sanandi; et debilitandi et occidendi.“ Idem pariter alio in loco 13): „Corporibus“, dicit, „humida carne praeditis fames imperanda est, nam fames siccatur corpora“, et Erasistratus 14), qui secundum Pythagorae principia aequae ac Chrysippus, sanguinis missionem respuit, jejunium quidem aperto collaudat saluberrimum tanquam morbis permultis, iisque inflammatoriis remedium. Quanquam vero ab his et aliis quibusdam medicinae veteranis, et dietae strictioris et alimentorum detractionis effectus sine dubio salutare, jamjam valde commendentur et quamquam in scriptis praesertim Hippocraticis alii loci complures inveniantur 15), qui sine controversia comprobent, hunc naturae observatorem solertissimum, artis praecepta e sua ipsius sumsisse experientia, tamen nec in scriptis medici hujus praestantissimi, nec in alioquinque opere ad Asclepiadis usque tempora, rationem certam et methodicam modo memorato curandi, perspicere possumus. Idcirco scholae methodicae gloriam jure tribuere debemus, in curationem subducendis alimentis instituentam, primum ab ea normam quandam inductam esse.

- 12) Hippocrates vet. Med. XV. 10.
 13) Aphorismi Hipp. editio J. J. Fickii. Jenae 1789. sectio VII. aphr. 59.
 14) K. Sprengel. l. c. p. 582.
 15) Hipp. Aphor. Sect. I. 4. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 19. Aph. Sect. II. 4. 10. 21. sect. VII. 65. II. Morb. XVI. 15. XXI. 20; De insomniis XV. 14. 15. 16.

§. 4. Asclepiades e Bithynia videlicet Cynos ante Ch. n. hanc scholam instituit, postea a Themisone e Laodicea, Nicone ex Acraganto; Cornelio Celso, Thessalo Tralliano, Moschione et aliis 16) ulterius propagatam atque excultam. Secundum hanc scholam, cujus idea principalis doctrina communitatum continebat, aegris morbo acuto correptis, initio aut omnino alimentum detrahebatur aut cibis nonnisi facillime concoquendis vesci concessum est, et morbo demum declinante ad solutionem promovendam alimenta magis variata permittebantur 17). Qua methodo regulariter applicata, non multum proficiente, quum morbus nec ad strictum neque laxum numerari posset, mutatio vel reincorporatio sic dicta (*μεταποροποιησις, μετασυνχρισις*) in aegrotante aggreudienda erat, cujus finis est, ut atomis alia atque antea cum spatiis vacuis ratio subjiatur 18). Quae methodus maxime placebat in morbis chronicis, eique curatio quaedam praeparans praemittebatur quam *κυκλον ἀγλῆπτικον* aut circulum resumtivum nuncupabant, et in qua aegrotato primo quidem die aliquantulum tantum cibi et aquae praebebatur; vel omnino jejunare ei praecipitum erat. Secundo die aegrotanti imperabatur, ut corpus moveret oleoque fricandum curaret: tum tertiam solitae alimentorum quantitatis partem consumere ei permittebatur. Hanc dietam duo tresve dies ab aegrotato observari oportebat. Tum tertiam alimenti partem plus capessere cibisque nouribilioribus uti poterat. Diebus tribus vel quatuor praeterlapsis, aegrotans plenam et solitam alimenti quantitatem ca-

- 16) K. Sprengel l. c. Tom. II. p. 25. 26. 27. 35. 41. 48. — 17) Sprengel l. c. p. 57. — 18) Sprengel l. c. p. 58 et seqq. confer Struve l. c. 25 — 28.

piebat cibumque paulo solidiorem sumere poterat. Sensim sensimque, aucta ciborum portione, et vini quantitas augebatur, quo tempore et corporis exercitationem majorem institui necesse erat: Qua praeparatione facta, metasyncrisin tandem ipsam incipere solebant. In qua aegrotus pariter prima scilicet die jujunare, secunda corpus exercere, lavare atque inungere et tunc tertiam solitae ciborum quantitatis partem, constantem e carne et assata et salita, capperibus cum sinapi adjunctis, vel oleis immaturis et conditiis, vini aliquanto addito, rursus comedere potuit. Post dies tres vel quatuor alimentorum quantitas tertia parte amplificabatur, diebus autem aliquot defluxis, portio ciborum plena capi concedebatur. Haec diaeta pro aegroti habitudine permutabatur, at quotiescunque mutationem fieri necesse erat, toties aegrotantem die prima nihil nisi aqua nutrirī corpusque fricari praescriptum erat. Ejusmodi cyclo absoluto, in alium transgrediebantur, remediis vomitoriis e raphano etc. inchoatum, quorum vim noxiam quietē et somno oppugnare studebant. Metasyncrisin autem ipsam a remediis acris e. g. sinapi, pipere, scilla maritima (Drimyphagia) vel a remediis epispasticis e. g. cinera fervido, aqua ex alto dejecta (*καγοντραις*) produci sperabatur. Secundum hanc sententiam Titus Aufidius (44 ante Ch. n.), Asclepiadis discipulus, in melancholia famem et sitim imperabat 19). C. Celsus (5 ante Ch. n.) autem methodum huic similem adhibebat in ictero 20), cachexia 21),

19) Sprengel l. c. p. 26.

20) Aul. Cornel. Celsus de medicina Libri. Lausannae 1772. Tom. I. Lib. III. Cap. XXIV. p. 185. — 21) l. c. lib. III. Cap. XXII. p. 177.

febri intermittente 22); hydrope 23) et epilepsia in quo quidem morbo jejunium ad istum gradum censet augendum ut aegroti non prius quam die quarto cibi aliquid sumere permitteretur. 24)

Posthac in medio saeculi quin i Jacobus ex Alexandria 25), clarissimus Constantinopoli medicus, diaetam parcam et aquosam in plurimis morbis chronicis commendabat, quo nomen sibi Psychrestus comparabat; non minus de ique Alexander Trallianus medio saeculi sexti accuratissimam, per totum annum observatam, in arthritide adhibebat diaetam. 26)

§. 5. Locis his prolatis, rectissime ut equidem existimo, contendere possumus: quamvis curationes diaeteticae et subducentes, tunc temporis exercitae, ab hodierna per inedia, ut nominant, curatione discrepent; eo tamen sine dubio congruunt inter se, quod et in illis, tam tibus methodice subducendis et diaeta regulis designatis composita, quam jejunio, ad curandi finem pervenire studebant. Inde ex hoc tempore saeculorum medici sequentium, methodo huius curandi, tam salutari, abalienati fuisse videntur. Nonnulla tantum praeccepta diaetetica, data videlicet sanandi morbis chronicis; passim reperiuntur; curationis vero subducendo et per inedia, methodice institutae, nulla prorsus vestigia extant; quia; ut videtur, in Hippocratis verbis innixi: „quod tenuēs et certae diaetae in diuturnis semper passionibus quando prolongatur infirmitas tunc non fit securitas super virtutem, quin ca-

22) l. c. lib. III. Cap. XVI = XVII. p. 153 et seq. — 23) l. c. lib. III. Cap. XXI. p. 170. — 24) l. c. lib. III. Cap. XXIII. p. 181. — 25) Sprengel l. c. Tom. 2. p. 266. — 26) Sprengel l. c. Tom. 2. p. 285. —

dat et devincatur in hoc spatio in quo recipit digestionem“ 27) jejunium damnosum et exitiale putabant.

§. 6. Principia his similia etiam tum sectabantur, quum primum in Italia syphilis apparebat, destruentemque in modum mox per totam dilatabatur Europam; ac tum demum quum lignum Guajacum ab Indiae occidentalis ora in Europam translatum *), hoc in malo applicari coepisset, etiam diacta severa et methodice regulata, quae cura sane per inediam sensu strictissimo appellari possit, a medicis tentata, multis in scriptis collaudabatur fusèque exponebatur. Multis quidem, inediam in curatione per Guajacum tantum adjuvans judicantibus, alii tamen erant, qui inediae effectum summum et principalem attribuerent atque in potionibus, e ligno decocto paratis, nihil nisi curationis adjumentum, etiam tem-

*) Quo pacto et a quo curatio per Guajacum in Europam pervenerit, Ulricus de Hutten nobis enarrat 28) his verbis: „Nobilis quidam Hispanus, quum Quaestor in Provincia (insulae Hispaniolae) esset ac morbo graviter affligeretur, monstrata ab indigenis medicina, usum ejus in Hispania attulit, primum anxius, ne non trans mare, quales in insula, essent ejus effectus“; et secundum Francisc. Delgado translatio curae per administrationem Guajaci et per inediam in Hispanias primum anno 1508 facta est, inde anno demum 1517 in Italianam deportata, sequentibus annis et in caeteris terris divulgata est 29).

27) Hippocrates primo separatorum sermone; Galenus commento 50 secundi Prognosticorum. Confer. Joannis Benedicti de morbo gallico. Cap. IV. Luis, p. 173.

28) De morbo gallici curatione per administrationem ligni guajaci Cap. IX. Luis, p. 286.

29) Del modo de adoperare el ligno scto. Venet. 1536. confer, Astruc l. c. Tom. II. p. 726.

poribus nostris saluberrimum aestimatum, agnoscerent 30).

§. 7. Nic. Poll (1517) qui primus de Guajaco scripsit, commemorans, uno eodemque tempore tria millia usque aegrotorum, quorum magna pars, quibusque remediis desperatis, nullum omnino adhibuerat, hoc remedio a syphilide fuisse liberatos, hujus methodi diactam, prius admonens ut sexus; aetas, consuetudo etc probe a nobis respiciatur, et c. g. Germanis, qui multi cibi sint natura, non ita accuratam imperari oportere 31), modo sequenti constituit: „Sequenti post purgationem die pars quarta cibi et potus, quem in sanitate sumere consueverat, subtrahatur, tertia die dimidium, quarta die partes tres aut plus minusve secundum judicium astantis medici non negligentis illam Hippocratis monitionem, tenues et certae diactae sunt fallaces etc. — Ne siti incendatur, hora X vel XI sumat in prandium partem duntaxat tertiam aut quartam cibi, ut supra dictum est, ita ut semper cum multa fame surgat a mensa; sitque contentus in mensa uno ferculo et rarissime duobus, potius enim cibi quantitas fugienda est in hac curatione quam qualitas, caeteris paribus. Neque primis novem diebus aut duodecim aliquid dandum est de carnibus, nisi debilitas virtutis postulaverit, tunc enim, datur caro aut succus ejus, ut medico videbitur, hora V vespere coenet, sitque coena minor prandio et cibus facillioris digestionis. Expletis vero supra dictis diebus fluxibus etiam vel paucioribus pro modo virium; sequentibus aliis decem augeatur cibus parumper; deinde aliis X diebus usque

30) J. Paschalis de morbo gallico. Cap. VI. collect. Luis. p. 236.

31) De cura morbi gallici per lignum Guajaci Luis, p. 242.

ad XXX auctior etiam administraretur et sic deinceps usque ad finem curationis, etiamsi pluribus quam XXX aut XL diebus duraverit, quod cognoscas ex vehementia et malignitate morbi“ etc. In margine vero ciborum modus arctius et accuratius designatus est: „Si tamen virtus toleret, contentus sit primis novem diebus ℥ij usque ad ℥ijj panis biscocci cum ℥i passularum in prandio, sero vero passulis sine pane aut cum modiculis panis, si vero debilitas affuerit edat in prandio parvulum pullum.“

Leonhardus Schmaus (1518) nullam respectu diaetae constituere vult regulam fixam, dicit autem 32): „Illud tamen certum habeo, quod quominus patientes comederint et biberint (exclusa medicina) eo velocius omnes malos humores, pusulas, ulcera atque dolores facientes resolvant,“ et in pagina sequente: „medicamentum ex ligno omnia simul complectitur, humorositatem corporis ut supra consumit: ad quod maxime opitulatur diaetae tenuitas, quae ob id ab omnibus injungitur.“

Maxime autem haec curatio celebrata est et in dies magis propagata, scriptis Ulrici de Hutten, quibus suum ipsius morbum describit curandique per Guajacum methodum, quae sola a malo ejus permagno eum potuerit liberare, maximis tollit laudibus. Cap. IX 35) diaetae tali modo mentionem facit: „Circa victus rationem adhuc pugna est: Quidam solo pane quod simplicissimum nutrimentum vocat Galenus, cum passularum modico, vivendum censent, eumque dant ℥iv sine sale aut condimento, omnique in

32) De morbo gallic. Luis. p. 387 et 388. — 35) l. c. Luis. p. 286.

universum obsonio arbitrantur abstinendum, nisi quod a pullo gallinaceo jus aliquod sorberi patiuntur: aut cum pane inibi madefacto edi semel die. Nam vesperi praeter passulas et panis ℥ij nihil dant. Alii dimidium pulli gallinacei adhuc mollisculi, aut si adoleverit, quartam partem, in aqua pura elixi, eique non salem, non condimentum aliquod apponunt, nisi quod sacharum indunt aliqui. Panis vero teruntium dant, Vesperi ut prius passulas cum panis ℥ij. Observandum autem toto curationis hujus tempore ne quis salem omnino degustet, panem probant triticeum, album, e bene cribrata farina, quam ad hoc parantes sacharo condiunt, quod non abhorret. Sunt qui huic mensae adjiciant, non tam cibi vice, quam medicinae loco, parum Boraginis aut foliorum tantum, aut si sint, florum etiam, quod in aqua decoctum aut cum pullo estur ut olus, atque hanc circa victum observationem perpetuo tenent aliqui. Nonnullis videntur XV dies satis esse, deinde levius famem sustineri, volunt, et vigesimo quidem die bis cibum dant, quod viderint qui sequuntur. Certe enim hoc fert medicina haec, ut inedia, quanta possit maxima, extenuetur aeger. Quanquam nonnullis contigit ultra XV dies in totum restitui, qui tamen postea adjecerunt aliquos ultro dies. Bibitur ad cibum de secundario decocto, ut sit non tepidum, sed frigidum, atque haec mensae summa est. Nam supra hanc mensuram progredi adhuc nemo ausus est. Quanquam non contemnunt disputantes ibi medicos, in corporibus siccae et calidae temperaturae periculum fore, si ad hoc victus adigantur genus, et Galenum cum Hippocrate adducentes, qui locis multis contra exquisitum hunc victum sentire videntur. Sed ego ex his qui ad-

huc usi Guajaco sunt periclitari neminem vidi, et ab experientia monitionem colligo, non ex libris doctrinam. Quinetiam calidae et siccae temperaturae ipse sum, nec in phthisin aut hecti-
cam adegit haec fames, quod meture illi vi-
dentur.

§. 8. Inde ex eo tempore una cum curatio-
ne per Guajacubi universaliter adhibita, et in-
edia in scriptis hujus saeculi auctorum commenda-
tur. Itaque ut praecipua et primaria enuncem,
pauca tantum adtingam, e. g. Hernandez de Oviedo
(1525) de Guajaco ligno tract. Luis. p. 358 et de
ligno secto tract. alter, ibidem; Jacobus a Bethen-
court (1527) Nova poenitentialis quadragesima
etc. Paris, vide Astr. l. c. T. II p. 639. Girtanner l.
c. Tom. II p. 64; Nicol. Massa (1552): de morbo
gallico c. VI p. 61 et 63; Christoph Pedersen
(1533): ein nützliches Arzneibuch für Arme und
Reiche, Junge und Alte etc. vide ein Beitrag zur
Geschichte der ven. Krankheiten in Dänemark,
von Dr. Wendt, in Hufelandi Journal 1822 Vol. LV
sect. I. Johannes Paschalis (1534): de morbo gal-
lico c. VI. Luis. p. 235; Petrus Matthiolus (1535): de
morbo gallico opusc. Luis. p. 270; Alfonsus Ferro
(1537) de ligni sciti multiplici medicina etc. c. VI
Luis. p. 408 — 410; Th. Rangonus Philologus
(1537): Malum gallicum, depilativum etc. sa-
nans ed. 3^{ia} Venet. 1575 c. X. Confer Astr. l. c.
Tom. II. p. 678, Girtanner l. c. p. 78; Ant. Gallus
(1540): de ligno secto non permiscendo. Cap. V
Luis. p. 485; Leonh. Fuchs. (1542): De sanandis
totius humani corp. etc. malis lib. V Luis. p. 599
— 600 Joann. Bapt. Montanus (1550): De morb.
gall. tract. Luis. p. 565 et 566; Ant. Musa Brassavolus
(1551): Tract. de morb. gall. Luis. p. 696 —
698. Gabriel Fallopius (1555): de morb. gall.

tract. Cap. LVII Luis. p. 801 et 802.; Johann, Fer-
nelius (1566); de luis vener. curat. perfectiss. lib.
Antwerp. cura et studio Vict. Giselini cap. X —
XIII Vid. Astr. p. 751, Girtanner p. 116; Domini-
cus Leo (1502): de morb. gall. cap., ex methodo
curandi febres etc. excerptum. Luis. p. 905; Bern-
hard Tomitanus. (1563) de morb. gall. tract. Lib.
II. Cap. XX. Luis. p. 1077 et 1097; Antonius Ira-
cancianus (1563) de morb. gall. lib. Luis. p. 843.
Alex. Trajan. Petronius (1563): de morb. gall. lib.
VII. lib. IV^{to} Vide Collect. Luis. p. 1259.; Geor-
gius Dordonius (1568): de morb. gall. tract. IV.
Papiae Astr. p. 84 Girtanner p. 126, Julianus Palma-
rius (1578): de morb. contagiosis libri VIII Lute-
ciae c. IV. Confer Astr. p. 799, Girtanner p. 133; An-
dreas Laurentius (1587): Quelques opuscules re-
cueillies des leçons de Mr A. de Laurent. Intet.
1613 Confer Astr. p. 822. Girtanner p. 141; Lu-
dovicus Rosellus (1595): de morb. gall. tract. Ro-
mae Astr. p. 851, Girtanner p. 147.; Petrus Fo-
restus (1596) Observation. med. lib. XIV^{to} Obs. II.
Lib. XXXII, Girtanner p. 148; Aurelius Minadous
(1596) tract. de virulentia venerea etc. Venet. Astr.
p. 837, Girtanner p. 149; Alexander Massarius
(1598): Pract. med. seu praelect. acad. Frcostii
1601 Astr. p. 845 et 844, Girtanner p. 152; An-
dreas Caesalpinus (1602): Ars. med. vol III lib
IV^{to} c. X. Confer. Astr. 857 et 858, Girtanner p.
165; Hieronymus Mercurialis (1602): Consil. med.
p. 105 — 107 et 131 — 134; Eustachius Rudius
(1604): De morb. gall. lib. V. Venet. 1604 lib. IV.
Cap. I. Confer Astr. p. 866, Girtanner p. 170 et
171; Horatius Guarquantus (1615) Responsa varia
ad varias aegritudines etc. Venet. 1615 cap. X.
Confer Astr. p. 887; Girtanner p. 182 Joh. Jun-
kerus (1624) Compendiosa methodus therapeutica

quæ morborum fere incurabilium medicationes docentur per solam dietam et ligni Guajaci diversimode præparati administrationem. Erfurthi 1624, Astr. p. 909; Girtanner p. 194.

§. 9. Auctorum hoc loco allatorum, tamen si plurimi effectum in prosperis eorum curis summum Guajaco assignent, partim tamen ex arctis, quas in aegrotorum dietam constituunt, regulis, partim e notatione semper ab iis repetita, sine hoc jejunio methodico ullum se eventum secundum haud potuisse efficere 34), elucet sine dubio quanti hæc methodus, quod et ipsi, quanquam aliquatenus sibi ipsi ei statuunt, sit pretii, idque manifestius quam ut gloriam, qua excellebat illa periodo subdubitare possimus, quum præsertim curationem per inediam jam tum in remediis esse coeperat morborum aliorum. Valsalva e. g. 35) anno 1618 et post eum Albertini in aneurysmate et morbo cordis organico curandis, ejusmodi per famem curationem laudabant, sperantes fore, ut indicationibus satisfacerent, systema scilicet vasorum, quantum fieri posset, ut relaxarent; quo naturam compotem redderent, ab omnibus expedita obstaculis, partis affectae regenerandae aut saltem hactenus corrigendae, ut functiones suas explere posset. In qua curatione, viribus vitalibus nondum nimis exhaustis, factam post missionem sanguinis, dies quadraginta aegrotantem lecto affixum esse et tantum

34) Nic. Machelli de morbo gallico tractat. Luis. p. 752. Mathioli l. c. Luis. p. 269; Joannes Marardus epistola una pro Cardinale Campesio. Luis. l. c. p. 606; Benedict. Victorius de morb. gall. Luis. p. 636.

35) Confer. Caspari de jejunii in morbis sanandis usu. Lipsiae 1822 p. 5.

modo alimentorum capessere, quantum ad vitam sustinendam prorsus opus est, oportuit. Extra ea a viuo temperare omnino, cibumque parce impertium, tribus vel quatuor portionibus comesse necesse erat, ita ut corpus nonnisi minimam ciborum quantitatem acciperet. Qua cum cura per famem Valsalva et alia quidem conjungebat remedia, in vasorum systema proxime spectantia, nihil tamen minus curam per inediam summam existimabat.

§. 10. Mercurii usu magis divulgato, quae Guajaco et simul cum eo, subducenti et per inediam curationi hucusque habita erat, fiducia in dies magis amittebatur. Singuli jam auctorum memoratorum dietam non ita arcte atque antea circumscribunt 36), et generatim in diversas trahuntur sententias, utrum curationem, mercurio an Guajaco institutam praeferant 37); quin etiam sunt, qui mercurio magis faveant 38). Nihilominus vero et in hac periodo hujus curandi methodi assectae singuli apparebant, qui multis et gravibus argumentis utilitatem ejus probarent, eamque prae ceteris omnibus sanandi methodis adhibendam et commendandam esse suaderent. Maxime equidem lugeo, eorum tam paucos mihi in conspectum venisse, ut secundum cel. Dr. Struve nec non professorem, operis „die Hungerkur“ argutissimum auctorem, singulos nomine tantum afferre possim, ad quos jure pertinent:

36) Antonius Fracancianus l. c. p. 843.

37) Brassavolus l. c. Luis. p. 695; Chalmeteus de morbo gallico Luis. conf. p. 853 p. 854; Alex. Tr. Peironius l. c. confer Lib. IV p. 1240 et seq. et Lib. VI p. 1277 et seq. — 38) Bethencourt l. c. capite ultimo; Paschalis l. c. cap. VI. Nic. Massa l. c. p. 90 et 95.

Joh. Waltherus 39) Gay Maruccius 40), Theuart 41), Martinus Schockius 42) et Bartholinus 43).

§. 11. Hi auctores et alii quidam, etiam si pristinae experientiae thesaurum magna cum fide tueri nitentur; supra ut dixi, negari tamen non potest curationem per famem inde a fine saeculi decimi sexti minus ratam et adplicitam fuisse usque dum a Frederico Hoffmanno, clarissimo viro (1660 — 1742) hujus methodi pretium eximium agnoscente, in therapia civitatem, qua tempore priori gaudebat, recepta est.

In omnibus videlicet ejus scriptis, praecipue autem in sectione doctrinae dieteticae: de cura per famem et in: „Vorstellung des herrlichen Nutzens der Hungerkur,“ sicuti in dissertationibus: „De inedia maguorum morborum remedio“ 44) et: „de medicina simplicissima et optima, motu, inedia, aquae potu“ 45): in morbis quos aut e plethora nimia aut perspiratione impedita perhibet exortos, cujusmodi e. g. sunt: inflammationes, febres, humorum stagnationes, cachexiae, exanthemata, ulcera, affectiones cerebri et spasmaticae, arthritis etc 46), diaetiam tenuem

39) De jejunio et abstinentia medico - ecclesiastica Lib. V Attrebutii 1597.

40) De jejunio et esu piscium in vere Veneti. 1624.

41) Non ergo macies ex fame insaluberrima. Paris 1647.

42) De inedia seu medicamento universalis negativo. Groeningae 1669.

43) De diaeta jejunantium. Hafniae 1695.

44) Hofmanni opera omnia phys. med. Tom. V p. 328.

45) l. c. p. 334.

46) De inedia morborum maguorum remedio l. c. p. 330 — 335.

atque severam et ciborum abstinentiam magnopere commendatam accipimus; quibus etsi non semper curationis per inediam nomen possit imponi, recisissime tamen sic appellandae sunt, quum ille, sicut in loco sequenti, ita eas praecipiat: „Primo omnium, purgato probe corpore et sanguine per venae sectionem evacuato, ab omnibus jusculis pinguibus, ovis, piscibus, carneque cocta abstinere jussi, et nihil quotidie carnis praeter eam, quam libra dimidia ponderat, portionem assatae cum viginti aliquot passulis exacinatis et prunis coctis admisi. Dein loco panis panem biscoctum et pro potu consueto decoctum Chinae, Graminis et Sassaparillae bibendum commendavi; quo ibidem singulis diebus mane ad aliquot patellas calide hausto corpus ad blandum in lecto sudorem componere deberet 47). Ejusmodi jejunio methodice administrato, contendit 48) sibi contigisse, ut mala pertinacissima nec ullis aliis remediis levanda, e. g. scorbutum, syphilidem, ulcera cachectica etc. penitus devinceret, immo vero syphilidem et exanthemata potionum e lignis decoctarum usu satis longe continuato certius et accuratius tolli quam ipso mercurio 49).

§. 12. Eodem fere tempore etiam Boerhaave a principio proficiscens: sedem veneni syphilitici telam esse cellulosa, necessitatem nos edocet, in syphilide universali omnem corporis pinguedinem dissolvendi et amovendi 50), remedium:

47) Hofmanni opera Tom. IV. Pars IV p. 166. 48) ibidem Tom. IV P. V p. 57; Tom. V. p. 338.

49) F. Hofmann et Barthol. Caspar Binstetius. Diss. de prudenti medicamentorum continuatio: ne 1701. Confer Girtanner l. c. p. 308.

50) Praefatio ad Luisin. Collect. p. 18.

que optimum collaudat diaphoreticam et esuriendo curam, quam pro gradu morbi diverso, plus minusve efficacem instituit, secundum Ulrici de Hutten praecepta 51).

§. 13. Pariter atque ambo nominati E. A. Nicolai de cura per Guajacum et famem meritis est, quum anno 1749 multa eam laude celebraret 52). E praeceptis ejus aegrotus, cum opus fuerit misso sanguine et laxantibus praeparandus est; quo facto mane et post prandium ex auctoritate Ul. de Hutten aptati decocti Guajaci primarii calidi libra una vel dimidia ei propinetur manequae in lecto sudorem operiri jussus aegrotus, post meridiem, hausto decocto, paulisper ambulet corpisque bene muniatur a frigore. Qua ratione dies quatuor vel quinque potione usurpata, aegrotus cum tempore matutino tum pomeridiano, sumto decocto, aliquamdiu sudet simulque et saepius et plus decocti semper sorbeat necesse est. Quoad dietam, aegroti omnia spiritiosa, cibi pingues, salsi atque admodum nutritives interduntur, ad sitim extinguendam nil nisi decoctum Guajaci secundarium, secundum Hutten 54) praeparatum praebetur et carnis tantum aliquid bene assatae, omisso butyri juscule, panem biscocum, passulas et juscula aquosa capere conceditur; in universum autem quam potest fieri minimum ciborum sumat oportet. Aequabiliter

51) Praelectiones academicae de lue ven. p. 341 — 343 et p. 349 — 354 et p. 116.

52) Bemühungen in dem theor. u. prakt. Theile d. Arzneiwissenschaft, 6tes Stück. Von der Methode die ven. Seuche ohne Salivation zu kuren. Halle 1749 S. 792. Confer. Struve l. c. p. 31 et 32.

53) Luis. p. 283. — 54) ibidem.

temperatura cubiculi, quo melius transpiret aegrotus, semper calida sit. Identidem aegrotanti dentur laxantia nec ullum negligatur, quod dieta bene accommodata postulet. Pro tempore et habitu cura haec quatuor septimanas et plus producat, nec veto tum repente intermittere debet. Quam Nicolai methodum, nullam esse aliam, quam quae ab Hutten descripta est, curationem per inediam, quacum eo tantum discrepat, quod modus ciborum concessorum in hac non tam distincte indicetur, manifestum compertum est.

§. 14. Magis respectu modo memorati, methodus anonymi cujusdam, tractationi veteri similis est, quam sanandae lue venereae in novem dierum spatio indicat sequentibus 55): Aere tepido, qui hiemis tempore calefactione sustentandus est, aegrotus sudore continuo leni servatur, mane ne minimum quidem cibi accipit, in prandium vero quatuor tantum uncias carnis vitulinae vel ovillae assatae et admodum macrae, tres uncias panis biscocci sine saccharo et in fine hujus mensae frugalis ad summum etiam aliquot amygdalas et passulas. Vesperi pariter paucae amygdalae cum passulis aegro impertiuntur, sed carnis loco uncia panis biscocci. Decoctum e $\mathfrak{z}ijj$ Sassaparillae, $\mathfrak{z}i\beta$ Sassafras, $\mathfrak{z}\beta$ Sem. Anisi et $\mathfrak{z}iv$ passularum coquendo in duodecim modis aquae fontanae ad dimidium usque diminutum, aegroti soli potioni est, qua utatur quam plurimum. Hoc insuper ei datur consilium, ut ab omnibus caveat animi perturbationibus et medicamentum

55) Der neu verbesserte und vermehrte Galanteriearzt. Dresden bei Winkler 1716. Anhang p. 214 — 217. Confer. Collectanea medico-physica anni MDCXXC a Stephan. Blancart. Centurio IV Obs. XLV p. 528 et seq.

propriū, sequens decoctum propinatur: Rp. Rad. Sassaparill. ℥iv C. C. macerentur per XXIV horas in Aq. fort. ℔ v. Deim coquatur leni igne ad remanentiam ℔j Decoctum colatum in olla nova cum quarta sextarii parte mellis virginei atque sachari ℥i denuo coquatur et despumetur. Hujus decocti aegrotus quotidie mane sorbet-quatour cochlearia, ℥ij pulveris subsequentis immixtis: Rp. Sassaparillae ℥ij Folior. Senn. ℥i Rad. Polygod. ℥β. Hermodactyli ℥ijj, Sachar alb. ℥β. Exinde aegrotus, ut sudet, recumbat probeque contegatur. Sin vero his remediis utendo nimis languescat, remitti possunt per unum diem, quo praeterlapso denuo perducenda sunt, quo fit ut quinto jam die laborans se melius sentiat valere, nono autem in integrum restitutus sit. Et in hac methodo, cujus utilitas adhuc dubia sit, alimenterum detractionem gravissimam agere partes rursus animadvertimus; mutatio saltem, si qua modo supra dicto, in corpore proficere possit, jejunio severo haud dubitanter adscribenda est.

§. 15. Post horum virorum aetatem, cura per famem, dimidium paene saeculum et supra, oblivioni data erat et, quantum ego didici, a nullo medico artem practicam exercente amplius adhibita est, quamvis in vetularum manibus ulterius perdurans, et mysteriis miraculosis obscurata, multis in locis inter rusticos sanationem prosperam efficeret; usque tandem sub finem saeculi proxime praeterlapsi a Winslovio, viro celeberrimo, professore chirurgiae et Hafniae medico practico, effectus ejus salutare denuo agnoscerentur et in exanthematibus, ulceribus et variis luis venereae formis cum utilitate manifesta applicaretur. Quomodo autem rem tractaverit,

Bang 56) sequentibus nobis describit: „Superiore tempore contra ulcera et efflorescentias cutis chronicas omnis generis, nec non affectus doloresque syphiliticos, aliis remediis non tollenda, juvavit, et multiplici experimento, praesertim a cel. nostro Prof. chirurg. Winslovio instituto, probata est sequens medendi methodus. Loco omnis cibi pro prandio carnis non pinguis, coctae aut assae, unciae duae cum aequali parte panis, pro coena qualitas et quantitas alimenti eadem. Loco omnis potus decoctum, nycthemere consumendum, paratumque e Rad. Sassaparillae aut Chinae uncis duabus cum aquae simplicis libris quinque ad remanentem partem dimidiam. Atque demum pilulae ex extracto Cicutae ad grana sex mane et vespere sumendae. Spatio sex hebdomadum haec medela optatum effectum praestare solet.“ Quae methodus curandi, quoad dietam, omnino eadem est, quae ab Ul. de Hutten describitur, ex Africa in Europam translata curatio pristina per inediam, hoc tamen discrimine, quod Winslov in hac cura eundem a pilulis Cicutae, quem Hutten a Guajaco speret effectum. Winslov igitur hujus methodi inventor nequaquam haberi potest, quum tandem jam in Europa nota sit, quamdiu lues venerea ipsa. Nihilominus tamen justus ei honos mirum reddatur, quod rursus eam induxerit et divulgaverit; nam etsi non ipse prodibat auctor in publicum 57) plures tamen ejus discipuli practicum ejus agendi modum et observationes in terras alias e. g. in Sueciam et Germaniam ad portabant.

56) Fr. Lud. Bang Praxis medica. Hafniae p. 575
Confer Struve l. c. p. 40. — 57) Struve l. c.
p. 40.

§. 16. Quos inter Carolus Gustavus Osbeck curationem per inedium secundum Winslovii methodum primus experiebatur contra singulos morbos in Dania syphiliticos; et officio chirurgi in nosocomio oppidi Wadstena, lacui Westernsee adjacentis, fungens, posthac magis magisque persuasus est de hujus methodi utilitate, quam quidem a Winslovii methodo aliquatenus immutabat. Anno 1811 Osbeck hanc curandi methodum, se ejus inventorem confessus, in lucem edebat, eique promulgandae congruam poposcebat remunerationem. Quem in finem rogabat imperium regium Suecicum, ut collegio medicinali auspice ac praeside, medendi methodum examinandam curaret. Qua petitione admissa, in nosocomio oppidi Danwicken, siti non procul ab Holmia, complures ei aegroti tradebantur, in quibus utique experimenta ejus tam feliciter succedebant ut methodo ejus opusculo prius in medium prolata⁵³⁾, imperium regium Suecicum mandato eum adhortaretur ut praesidio comissionis ad id ipsum designatae, in nosocomio regio Sanctae Seraphinae methodum novis etiam experimentis probaret. In qua quidem exploratione secunda, judicium collegii medicinalis tam faustum cecidit, ut imperium remuneratione satis ampla eum donaret; pro inventione methodi, quae in summum et universum Winslovii cura, sequentibus tantum ab ea

53) Fullständig Uppgift af min brukade Kurethod, emot urartade veneriska Späkdomer. Udg. af Osbeck i Stockholm 1811; Confer. Schweigger: Einige Nachrichten über die öffentlichen Heilungsanstalten zu Stockholm u. die daselbst gebräuchliche Hungerkur in Hufelandi Journal 1817 sect. 6. p. 75 Confer. Struve l. c. p. 41 — 48.

abhorret: Osbeck videlicet aegrotos paulo minus jejunare jubet, iisque assatae et macrae carnis unciam panisque in aqua macerati duas uncias praebet plus, immo nonnullis in casibus, carnis uncianna hanc alimentorum dosim augmentat, atque interdum etiam sex carnis unciis quotidie incipiendum et per hebdomades huic portioni unciam adjungi praecipit. Potus secundum eum semper est decoctum e rad. Chiu. praeparatum, cum secundum praecipitoris ejus praescripta modo hujus radicis modo Sassaparillae aut corticis ligni Sassafras propinaretur decoctio. Loco pilularum Winslovii e Cicuta paratarum, Osbeck extracti Chaerophylli silvestris mane et vespere dat grana sex; et tertia hebdomade decursa pilulam praebet e sublimato confectam. Denique aegrotum, factam post curationem, plerumque sex septimanas perdurantem spatio trium hebdomadum interposito; in quo ad consuetam vitae rationem reverti potest, dato consilio, modo ut vitet spirituosam, curationem sex hebdomadam insequentem et priori simillimam, pilulis sublimati omissis, instituere jubet. Ulcera parvula secundum et Winslovii et Osbeckii methodum omnino non respiciuntur, majora autem et maligniora initio aqua phagedaenica nigra, postea puriora facta, decocto rad. Chin., additis in hujus libram duabus unciis Myrrhae; denique cicatricibus obduci coepta, mixtione radicum Chinae decocti et extracti Saturni in proportione librae unius decocti ad 3j extracti obliganda curat.

Hac curandi methodo sic modificata, in qua mercurium; adjumentum prorsus necessarium esse negat, mala vel maxime inveterata syphilitica aequae atque cum arthritide et scrophulis compli-

cita, funditus, contendit, posse sanari et symptomata ipsa luis venereae primaria extirpari, et quanquam plurimum medicorum Suevicorum consideratio critica efficacitatem hujus methodi contra syphilitidem impugtare atque in syphilitidis ejusmodi casus includere conaretur, in quibus mercurius jamjam usurpatus esset, tamen non possumus ire infitas, omnibus, qui ab anno 1813 ad 1835 locum habebant, eventibus diversis et divulgatis, primo: in hac curandi methodo diaetae circumscriptae inesse summum effectum, secundo: eam non solum in morbos pseudo-syphiliticos sed etiam in syphilitidem veram et ejus complicationes diversas, esse salutarem. 59)

§. 17. Strictiorem in modum quam vir modo nominatus praeceptoris Winslovii curandi methodum sequens et inventionis meritum probe honesteque ei attribuens, Dr. Enr. Henr. Struve 60) frater major natu professoris nostri Dorpatensis, viri optimo meriti, ante jam Osbeckii methodum cognitam, curandi per inediae methodum in

- 59) Vide Svenska Läkare Sällskapets Handlingar 1812 et 1813 Salz. Z. 1816 I. p. 257. Auszug aus den beim königlichen Gesundheitskollegium eingelaufenen Berichten über die venerische Krankheit, deren Veränderungen, Abarsten und Cur. Salz. Z. 1816. IV. p. 137; Svenska Läkare Sällskapets Handlingar. Vol. III. 1816. Salz. Z. 1818. II. p. 392; Sammandrag of Berattelsar ifrån Läkare i helä Riket om veneriska Sjukdomen 1813. Salz. Z. 1816. III. p. 122; Svenska Läkare Sällskapets Handlingar Vol. VI. 1819. Salz. Z. 1822. II. p. 266; Svenska Läkare Sällskapets Handlingar Vol. VII. 1820. Salz. Z. 1822. III. p. 350; Svenska Läkare Sällskapets Handlingar Vol. IX. 1823. Salz. Z. 1824. III. p. 23. — 60) Struve l. c. p. 48.

Holsatia optimo successu exercebat. Is primum anno 1809 et 1814 auctoris saepius jam commemorati, operum: „Die Malschkrankheit und die Hungerkur,“ professoris nec non doctoris L. A. Struve, animum adverterat in hujus methodi emolumenta exitia, qui in suscipiendo medici practici munere in Holsatia, contra morbum epidemicum ibi serpentem, diaetam severam et inediae cum mercurialibus conjunctam periclitabatur et, de utilitate hujus curae persuasus, anno 1817 primum et ipse curationem per inediae perfectam adhibebat; usque tandem ab experimentis secundis et frequentioribus anno 1822 adinoneretur, ut in opere: „Die Diät — Hunger und Entziehungskur“ sequentem experientia probatam curandi rationem; in medium profertet. Postea; anno scilicet 1825, professor therapiae in Universitatem Caesarem Dorpatensem vocatus, frequentem nactus est occasionem, methodum ab eo commendatam, quotidianis fere argumentis auditoribus saluberrimam probandi. Nam inter regionis nostrae rusticos, syphilis, pseudosyphilis et formae plurimae morborum leprosoorum saepenumero offenduntur. Etiam mihi fortuna adeo favebat ut semestrem nosocomium nostrum auspiciis ejus frequentate, et testis adesse possem; quam prospero eventu ejus curandi methodus, quam verbis fere ipsius auctoris huc induxi; 61) processerit.

§. 18. Curatio per famem; secundum ceteri Struve principia, curam praeparantem non requirit, sed munditiei tantum consulere superficiei cutaneae ad transpirationem insensibilem promovendam durante curatione, id solum est, quod vel balneis aliquot tepidis praemissis; vel corpore

61) Struve l. c. p. 54 — 163.

sapone lavato, vult perficere. Cruditatium viarum primarum contra, si forte in curatione capienda adsint, nulla, ut opinatur, habenda est ratio; quia jejunio ipso evanescent. Supra ea auctor noster, ut felix cujusque ejusmodi experientiam eventus sperari possit, has regulas proponit universales: Tum corporis munditia continua tum rerum caeterarum aegrotum circumdantium, tota perseverante cura, observanda, aegrotusque ab omni refrigeratione prohibendus. Cubiculi temperatura ideo semper eadem sit, atque ad minimum 15° caloris, si fieri potest 20°; domo exire nisi calidissimo aestatis tempore eoque meridiano, aegroti licebit. Ut primum prospectum fuerit secundum has regulas, aegrotus quinque sumat pilulas, his materiis compositas: Rp. Extract. Cicut \mathfrak{ij} , Saponis medicat \mathfrak{ss} ; Pulv. Herbae Cicut \mathfrak{q} ut fiant pilulae p. gr. \mathfrak{ij} ; quò facto sorbeat poculum (Bierglas) unum aut lagenam dimidiam decocti lignorum. Hoc aut e rad. Chin. mundat \mathfrak{ij} — v cum tribus vel sex lagenis aquae ad dimidium usque coquendo diminutae consistit, aut ex decoctione specierum sequentium parata: Rp. Rad. Sassaparill., Rad. Chin. mundat aa \mathfrak{ss} , Rad. Bardanae \mathfrak{ij} , Fol. Sennae \mathfrak{ij} , Rad. Liquir. \mathfrak{ij} , M. f. species S. sex unciae earum decoquantur cum sex lagenis aquae ad partem dimidiam. Dein sub horam nonam, ante meridiem, prima-mensa, consistans e duabus unciis panis triticei jam vetuli et pari quantitate carnis vitulinae coctae, frigidiusculae et macrae, aegroti praebetur. Tempore pomeridiano eandem capiat portionem, et hora nona vespere iterum quinque pilulas supra nominatas, ac deinceps decocti modo memorati summat poculum unum aut dimidiam lagenam. Si aegroti acceptius sit, saepius comedere aliquid

mane hora nona unciam unam carnis et panis, sicuti aequam portionem vespere hora sexta, et alterum tantum meridie, hora duodecima sumendum concedatur. Quum vero plurimis aegrotis vel hac conditione nihilominus nimis molestum sit, curam incipere portione alimentorum minima, Struve plerumque initio duplex panis et carnis in unamquamque mensam data aegrotanti. Haec quantitas ob nimiam ciborum siccitatem omni sapore carentium vix consumitur, eaque de causa quotidie una vel duabus semunciis facillime potest diminui ita, ut aegrotus quinto jam die in minimum alimentorum constitutum redactus sit. In qua methodo, incipiente jam curatione, sensus famis rodentis exoriri solet, qui pro singulari cujusque aegroti habitu minor majorve animadvertitur; in universum vero aegrotantem satis superque excruiat, et vel sola lignorum portione vel, si aegrotus consueverit, sugendo fumo herbae Nicotianae mulcendus est. Panis vetulus ex caro frigidiuscula cum liquorum decocto, si aegroti admodum displicere inchoent, poculum aquae fontanae frigidae, si desideret, aegroti mensae apponi potest et pariter, ut optato ejus satisfiat, loco carnis siccae, panis impertiatur; ita ut loco quatuor semunciarum carnis, nunc quinque accipiat panis. In illis modo casibus, ubi ciborum quantitas aegroti relative agnoscatur minutior, cum fames intolerabilis, doloribus vehementibus in regione ventriculi et inani vomitione indicata prodeat, a diæta severiore desistendum est. Quae si ita sunt, secundum cel. Struve sententiam jentaculum hora una prius, videlicet octava admoveatur, in prandium patina dimidia jusculi tenuioris vel e lacte vel polenta concocti, detur aegrotanti, et coena in horam

sextam aut septimam differatur, Spatium temporis hujus per famem curandi methodi a Struve plerumque ponitur hebdomadam quatuor, sex vel octo, quia ante hebdomadem quartam omnes affectiones morbosae raro dispareant, nonnullisque pertinacioris naturae casibus, praeterlapsis adeo octo septimanis, curationem esse finitam nondum assumere possumus. Nimirum tum, timore, ne vires aegroti nimis frangantur, cura maturius concludatur, quae vero, spatio temporis aliquo intermisso, depono repetenda est. Omnibus tandem affectionibus morbosis devictis, post aliquot dies quam symptomata ultima evanuerant, sine recidivorum metu, dietam arctam amovere possumus, modo ne statim cibum priorem et plenum aegroti praebearis, sed potius in dies magis alimentis facilioribus digestu adjungendis, aegrotum non solum ad qualitatem, sed etiam quantitatem cibi antea consumpti, adsuescere debemus. Pari modo maximam utilitatem afferet, si, cura absoluta, per aliquot septimanas minoribus quidem quantitatibus, decoctis lignorum uti moneamus, reconyalescentique vitae rationem regulatam commendemus. Adeo, symptomatibus localibus quamvis malignis, applicationem remediorum externam existimat superfluum et nihil nisi munditiam ac lavationem frequentiore ulcerum aqua tepida, lignorum et Cicutae decoctis, quibus aqua calcis adjiciatur, saluberrimum esse remedium, pro certo habet.

§. 19. Semper vero curationi per famem in primo nomini ipsi aliquid inest, quod tempore injiciat; magni igitur refert, ut quo casu remediis lenioribus ad finem pervenire possimus, jejunium arctum et vexans, quam fieri potest maxime, mitigemus. Quam ob rem Struve curam subducentem modo

sequente administrabat⁶²): mane aegroti binas communis theae infusi scutellas bibere permittit; frusto non ita magno panis e farina triticea aut secalina bene cribrata confecti, qui aliquot ante diebus jam coctus sit, adjuncto. Hunc vel ita ut est vel cum syrupo aut butyro recente et insulso, illitum comesse potest. In prandium datur polema aut sagopyri aut avenacea, nisi forte, jusculum e carne vitulina paratum cum pane sicco praeferas. Pomeridiano iterum duas theae scutellas cum pane et in coenam cibum eundem quem in prandio, minore tamen quantitate, praebere potes. Quae portiones autem sic comparatae esse debent, ut nunquam aegrotus omnino satietur et quantitas alimentorum in hac cura capiendorum pro proportione in cura per inediam datorum in ratione sint ad summum ut 3 vel 4 ad 1. Remedia proprie therapeutica Struve pro habitu et tempore propinat modo pilulas Cicutae supra dictas cum decoctis lignorum, modo hunc pulverem; Rp. Aethiopsis antimonial. ℥jij, Pulv. Stipit. dulcimar, ℥ijij; Pulv. Rad. Jalapp, ℥ijβ. Pulv. Gort. Aurant, Pulv. Sem. Foenicul. ana ℥j M. f. pulv. S.: bis vel quater quotidie cochlear theanum sumatur. In quo simul potiones e lignis paratas sorbere et quotidie purgans drasticum capere imperat. Saepissime cum hac methodo subducente et Guajaci usum conjungit sequenti modo: Aegroti hae species praescribuntur, Rp. Cort. Ligni Guajac.; Ligni Guaj. ana ℥ijij, Rad. Sassaaparill. Rad. Chinae ana ℥ij; Rad. Liquirit. Sem. Foeniculi. ana ℥ββ Fol. Sennae ℥j C. C. M. f. species S. ad decoctum lignorum, quae primo tribus cantharis aquae ad dimidium usque de.

coquantur et a fluidis secernantur, residuum postea iterum tribus cantharis aquae, ad dimidiam partem decoquatur et hoc decoctum rursus coletur. Aegrotus mane et vesperi primarii decocti calidi dimidiam lagenam capessit in lecto, et decocti secundarii, currente die lagenam unam. Sumtam post portionem hujus potionis mane, aegrotus sudorem copiosum subinde sequentem diligenter sustinere, deinde linteis siccis defricari et purgatis indui debet. Quovis die quarto laxans drasticum accipit et die sequente usum praescriptum decocti lignorum incipit. Hunc in modum X. vel XX cyclis quatuor dierum peractis, morbus plerumque et nominatim exanthemata herpetica, ex arthritide aut lepra coorta, prorsus remota esse solent. Struve interdum cum hac methodo subducente, longius semper durante quam cura per inediam propria, praeparatum quoddamque mercuriale conjungit.

§. 20. Magis etiam mitigata est clarissimi Struve cura diaetetica simplex⁶³⁾, qua aegroti usum omnem ciborum et carne paratorum, pinguedinis, salini sicuti pomorum omnium et oleum vetat, et vinum, aquam adustam, decoctum Coffeae, acetum ac cerevisiam interdicit, alimentumque e lacte confectum, panem vetulum, cibum e farina paratum, non glutinosum, juscula e carne vitulina concocta et theae vulgatae infusum praescribit. Qua curatione vero diaetetica quum assimilatio sensim sensimque tantum emendetur, processu regenerationis celeriter non immutato, strictiorem curam, qua morbus praesens repugnari possit, therapeuticam cum ea conjungi oportet. Struve hanc curationem diaeteticam sim-

63) l. c. p. 62

plicem permultis in casibus luis venereae inveteratae, sicuti in plurimis morbi formis leprosis, aut cum mercurio aut lignorum potionibus et laxantibus conjunctam applicabat, adeoque sine remedium therapeuticorum usu, sola diaeta adstricta praecipua, morbos chronicos et inveteratos formae leprosaе et syphiliticae, ad certum gradum in conditionem meliorem verti videbat.

§. 21. At non solum in Europa septentrionali cura per inediam innotuit, sed etiam in multis aliis terris tempore recentiore efficacitas ejus agnita et contra morbos complures chronicos adhibita est. Dissertatio enim Girandoti ab anno 1814 ea ipsa, quibus, eo fere tempore Parisiis hoc de genere curationis favebant placita argumentatur, et pari modo Recamiere observatio tumoris uteri, Cicuta et diaeta severa sanati, iis quae contendimus, documenta esse potest⁶⁴⁾. Simile quidquam morbi historia militis cujusdam in Meziere oppido, qui, syphillide inveterata laborans non nisi methodo Osbeckii sanari potuerit⁶⁵⁾, itemque a Dzondi, professore Halensi, relata methodus curandae ozaenae venereae per famem et sublimatum nos edocet⁶⁶⁾. Blatchly⁶⁷⁾, Americani cujusdam, gravioris momenti experimenta effectus

64) Cura famis excerptum e Girandoti Dissertatione Theses medicae varii argumenti Paris 1814. in: Gazette de santé ou recueil general et periodique XLIIIeme année 1815. Salz. Z. 1816 I p. 378.

65) Rustii: Magazin für die gesammte Heilkunde Vol. V. p. 166.

66) Salz. Z. 1819 II. p. 31.

67) Cornel. Blatchly: Versuch über den guten Nutzen des gelegentlichen Fastens in: The medical Repository of original essays Vol. IV Salz. Z. 1819. II. p. 233.

inediae, quae magna ex parte in semet ipso instituit, sine dubio huc pertinent, sicuti etiam observationes F. D. Mitchilli, secundum quas ulcera erysipelatosa pedum, diaeta strictiore non applicata, prorsus non sunt sananda 68). Professor etiam Carus, verisimiliter secundum Methodici Moschionis 69) consilium, commendata curandi methodus contra fluorem album inveteratum, quam tum praecipue efficacem esse existimat, cum fluor albus cum syphilide implicatus fuerit et vires totius organismi nondum omnino confectae sint 70), graviter pro effectu famis probato loquitur. Certissimum autem in modum historiae morbi, nuperrime a Pons, medico oppidi Agen, memoriae proditae efficacitatem eximiam et celerem curationis per inediam comprobant, quae secundum eum in ulceribus cancris tali modo adhibetur 71): Aegrotus per dies quinque nil nisi mucilaginem tenuem gummi arabici sumere debet, et in nosocomium recepto circumcirca ulcus, numerus vel minor vel major hirudinum admovetur. Hoc magis et emollientibus cataplasmatibus, quae bis per diem frigida applicanda sunt, perpetuo foveri oportet. Die quo-

68) *ibid.* Vol. V. New-York 1820. Salz. Z. 1821. I. p. 301.

69) *Moschion de Passionibus mulierum* N. 138. p. 37. *Conf. K. Sprengel l. c. T. II. p. 49.*

70) *C. G. Carus Lehrbuch der Gynäkologie* Lpzg. 1820. Vol. I. p. 305.

71) *Journal universelle des sciences med.* 1821. Nr. LXI. communicatum a Dr. Ritter Mannhemii. Vide: Ueber eine neue Hungerkur, oder die Methode, krebshafte Geschwüre ohne Atzerei und Operation zu heilen, mit einer Nachschrift von Rust, in hujus: *Magazin für die gesammte Heilkunde.* Vol. IX. sect. 3. p. 513 — 516.

que 2do, 3tio vel quarto hirudines denuo admoventur, et die 6to in prandium et coenam aegroti jusculum e carne concoctum praebetur; quo facto alimentis in dies nutritioribus nil licebit, usque tandem diebus circiter decem decursis, facta est potestas jejunii arcti aliquot dies repetendi. Hac methodo curandi jam post dies tres, ulceris exterioris conditio mirifice melior fieri solet, et sicuti Pons affirmat jam die decimo ulcera cicatricibus obduci coepta esse traduntur.

§. 22. In postscripto, quod celeberrimus Rust, hujus curandi methodi notificationi dedicat, se, constat, ante diem persuasum habere, experimenta hac methodo curandi majore ex parte optatum habitura eventum; quippe qui maximis et gravissimis argumentis convictus sit: in metamorphoses omnis generis morbosas, famem vim exserere salubriorem, quam ut immensam hujus methodi virtutem, sphaerae in organismo vegetativae feciliter immutandae, vel minimum addubitet. Jam inde ex annis plurimis vim famis medicatricem in pedum praesertim ulceribus, sanatu difficillimis expertus, hac fere methodo, exitu quidem faustissimo utitur. Aegroti in nosocomium recepto, lavationem ad corpus purgandum, universalem parandam curat, et remedio purgativo drastico propinato, non nisi quadrantem ciborum quantitatis capessere permittit. Quae portio e quadrante sextarii jusculi, aut e farina aut e polenta avenacea parati, mane et vespere, totidemque jusculi e carne concocti, pane addito siligineo (Semmel) uno in prandium, sicut e tribus sextarii quadrantibus cerevisiae albae pro potu consistit. Cubatio omnino quietae, fomenta frigidae aquae frequentiora in ulceribus collocata; balnea, quibus totum corpus mundetur, univer-

salia saepius repetita, sicuti remedia purgantia, e calomelle et Rad Jalappae composita bis per septimanam sumta, praecipua sunt remedia in ejus curandi methodo, qua adhibita quatuor vel sex hebdomadibus semper impetravit, ut ulcera tota obducerentur cicatricibus.

§. 25. Inter haec documenta, quae nuperime compluria in dies ad eximiam inediae efficacitatem spectandam concurrunt, non minus numeranda est cura illinendo insituta (Schmierkur), jam diu ab Anglis et Francogallis exercita nomine „les grands remèdes“ cognita, quae anno 1809 a chirurgo Austriaco J. Louvrier 72), specie videlicet emendatiore etiam in Germaniam inducta est. Initio quidem haec cum dubitatoribus plurimis et adversariis configere coacta, brevi tamen clarissimorum scriptorum saeculi nostri observationibus et experimentis, e. g. Holzschuh 73) Fritze 74), Brera 75), Rust 76), Walther 77), Wendroth 78), Wendt 79), v. Vering 80) etc agnata et

- 72) l. c. pag. 210 et seqq. — 73) Salz. Z. 1811, IV. p. 260. — 74) ibid. I. p. 157.
 75) Prospetto di risultamenti, ottenuti nella clinica med. della regia Università di Padova Pad. 1812, Salz. Z. 1813, III. p. 205; Ueber die Heilkraft der methodischen Quecksilbereinreibungen in syphl. und nichtsyphl. Krankheiten, zur Belehrung und Warnung für diejenigen, die sich dieser Methode bedienen wollen; in: Magazin für die gesammte Heilkunde, Vol. I. Sect. 3. Berol. 1816.
 77) Salz. Z. 1816, II. p. 31. 78).
 78) Beobachtungen über die Mercurial-Inunctions- und Hungerkur etc. Vid. Rustii Magaz. für die gesammte Heilkunde, Vol. V. p. 12 et seqq.
 79) l. c. p. 231. — 80) Ueber die Heilart der Luste. durch Quecksilbereinreibungen. Wien 1821.

ulterius dilatata est. In hac pariter methodo, quae eadem plenior et excultior a Rustio nobis tradita est 81) diaceta certe cum severa tum regulata et ciborum subductio paene absoluta, agens tanquam primum, praeter mercurium existit, ita, ut successus illi prosperi et singulares prodèant curationis ejusmodi, quae, auctoribus cunctis testantibus, rarissime tantum spem curandae syphilidis destituat.

§. 24. Hac per inediam curationis expositione, quae cognitionum fontibus mancis et viribus meis exiguis nimirum congruat, facta historica, ut opinor, in dubium vocari porro nequit, alimentorum detractio plus minusve regulatam et severe exercitam, partim experientia mille plus annorum, multis in morbis, iisque inprimis chronicae indolis, se praestitisse utilem ac salutarem, partim, ex quo lues venerea proripuerit, annuente observatione, et contra hanc ipsam efficacem et probatam fuisse. — Quae cum ita sint, haud scio an principio meo primario: syphilidem videlicet etiam aliis quam solo mercurio, remediis posse sanari, ex his experimentis non majus munimentum redundet, quam ut amplius disputatione egeat, nisi forte problema proposui mihi explicandum, ut argumentis a priori, quam fieri potest maxime, fusius exsererem de his, quae ante me permulti jamjam e sua ipsorum experientia copiosa collegissent et docuissent.

Quum vero et hanc veritatis eruendae viam plurimi jam praeoccuparint, dum ratio, nunquam aliquid indagare cessans, inde a tempore Hippocratis homines semper excitabat ut, quemadmodum

81) Rustii: Magaz. für d. gesammte Hlkde. I. e. Vol. I. Sect. 3

ditim fierent curationis per inediā effectus, accuratius investigarent, et tempore recentiore ex hoc tandem vim hujus methodi medicatricem etiam in syphilitide; ante diēni sibi interpretarentur; jure mihi non minus in hac quam sectionibus antecedentibus, theorematā diversa curationum per inediā, ciborum subductionem et diētā, prius percurrenda essent; ut primo videlicet exponerem; hanc methodum jam antea fuisse tentatā, secundo ut e placitis cum antiquis tum recentioribus argumenta meorum ipsius deprecārem. Sed variis theorematibus eo modo comparandis, operis hujus fines nimis utique extenderentur, quam ut non antepōnerem; modum in prioribus capitibus observatum agendi immutare et argumenta mea iis tantum firmare, quae incorrupta experientia de famis ac jejunii methodice adhibiti effectū hucusque nos edocuit.

§. 25. Pro singulari hominis consuetudine; serius citius perfectam post digestionem, desiderium alimentorum iteratum intervenit, quod, ut notum est, proprio quodam, tendente et constringente in ventriculo sensu, simul cum sensibilitate oris et faucium adaucta ac secretionē salivae majori sese manifestat⁸²⁾. Quo statu ad quamvis rem negotiumve perficiendum plerumque propensiores nos esse sentimus, agilesque et inquieti hinc illinc perpetuo jactati in universum fortasse non admodum idonei sumus ad occupationes assiduas et graviores. Quae affectiones cum adsint, ac postulanti naturae nihilominus nondum; sumtis denuo cibus, satisfacere studeamus; sensus illē

molestus in ventriculo vacuitatis ad rodentem ibi dolorem augetur, qui quidem, ut Struve denotat, pro habitu corporis diverso plus minusve aut vehemens aut levis et tolerabilis, solo potu et fumo herbae Nicotianae sugendo etc., in aliquod tempus sane mitigari potest. Quibus effectibus jejunii primariis, secretiones et excretiones generaliter animadvertimus parciore et corpus satis minutum. Quae antea locum habuit, salivae in ore accumulatio magis magisque incipit cessare, saliva fit consistentior et tenacior, qua de causa non amplius ut opus est, cavitatem oris et fauces humectat, ex quo in partibus nominatis sensus exoritur ingratus, qui ne saepius quidem bibendo amplius potest omnino levati. Sedes sunt tardiores, faeces durae, et complures dies, immo vero etiam diutius intermissae difficillime et doloroso cum tenesmo interdum evacuantur. Secretio urinae ad haustae potionis quantitatem se accommodare solet, idcirco plerumque, quamdiu aegrotus sitim potest sedate, tamdiu in universum non est oppressa aut singulariter immutata; quae autem, humoribus etiamsi corpori ultra non admittis, offenditur imminuta et saltem, quoad colorem, nunc rubescentem, a statu normali diversa. Eodem fere tempore secretio et excretio cutis exterioris sicuti membranarum mucosarum etiam reperitur plus vel minus impedita; cutis videlicet fit sicciior; secretionesque omnes; quin etiam portionum variarum systematis cutis interioris pathologicae adauctae mirum in modum de die in diem magis evanescent, et pariter secretio lactis, excretio seminis et suppuratio sensim plane desinunt. Praeter haec symptomata autem secretionis et excretionis diminutae, in pinguedine tabescente, in corpore macescente, musculorum consumptione

82) Confer. J. F. H. Kaestner Diss. De jejunio salutari Kiliae 1822 p. 4 — 16, et Dictionnaire des sciences med. art. faim. p. 424.

et repentina pseudoproductorum omnium diminutione, et decrescencia, manifestissima, vice versa; conspicimus argumenta uno eodemque tempore auctae activitatis resorbentis in systemate lymphatico. Huic consociationi phaenomenorum jejunium continuatum insignientium secundariae, tandem et tertia subvenire solet series symptomatum, quae omnia ceu consequentia signa reproductionis per famem cohibitaе, rectissime aestimanda, in summa sequentibus continentur. Loco prioris agilitatis, taedium cujusque motionis, alacritas animi remissior, mira lassitudo corporis, musculorum debilitas eximia; coenaesthesia mutata, animus fractus et angustus etc. nunc apparent; respiratio fit segnior, pulsus minor et rarior, intermittens, secundum Rustii observationem 83), quinquies et tricies vel quadragies in sexagesima horae parte micans; calor corporis singularem in modum decrescit; febris intervenit lenta, qua irritabilitatis energia magis in dies exstinguitur; sensibilitas vero initio symptomatibus variis nervosis, e. g. obscuritate oculorum, aurium susurro; vertigine, pectoris angustia, tetano, convulsionibus, irrita vomitione, vomitu, singultu, diarrhoea etc. praedominatur, usque dum et in hac sphaera nervosa vita hebescens restinguatur et mors scenam hanc tristissimam ad finem perducit.

Tempus ceterum; quo mutationes istae et famis miserrimae sequelae progignantur; stricte indicari nequit. Secundum Hippocratis opinionem 84) homo absque alimentis ad septimum us-

83) Magaz. f. d. gesammte Hkld. Vol. IX. Sect. 3. p. 521.

84) Hippokrates. De carnibus, sect. II:

que diem tantum; calamitose animam protrahere potest; et sicuti Plinio statuere placuit 85) adulti plerumque intra diem 7 et 11 a morte absumi, pueri autem jam die 3to; 4to aut 5to fami succumbere traduntur. Temporibus vero recentioribus famem complures hebdomades, mensis, immo annos, eamque a fanaticis et deliris sustentam esse confirmant 86). Quae uti sint, hoc tamen exploratum habemus: apud eos, qui infortunati fame perierant semper maciem maximam, omnis pinguedinis defectum, musculos diminutos et valde corrugatos, tractum intestinorum in parietibus suis conspissatum ac sanguinis et humorum inopiam organorum omnium, nobis obvenire. Haec signa omnia vitae in sphaera reproductiva languorem distinctius indicant, quam ut amplius de summo famis effectu ambigamus; etiamsi hoc eventum anatomiae pathologicae considerato, de effectibus jejunii primariis certam ferre sententiam haudquaquam audeamus. Verum et in eo, cujus modo mentionem fecimus, ut mea fert opinio, inediae rationem effectus nobis explicare possumus, si quae supra denominavimus, symptomata; vita durante; ciborum subductionem sequentia, respiciamus. In prima scilicet symptomatum serie, famem insequentium vel potius denotantium serie, status certe quidam corporis ethicus nos omnino nequit praeterire; ideoque a veritate non abhorreat, ut arbitror, si pro ejusmodi symptomatibus; inediae vim primitivam tribuamus

85) Histor. Nat. Lib. XI. c. 118.

86) Haller: Element. physiologi. Lib. XIX. Sect. II. §. 3; Metzger Gerichtliche Arzneiwissenschaft 3te verb. Ausg. Königsberg und Lpzig 1805. p. 392; etc.

excitantem, eo magis, quum secretio glandularum salivarium adacta in periodo prima, et ipsa pro hac sententia loqui videatur. Quibus reputatis, si, ut equidem censeo, jejunio effectus proprius in organismum excitans non possit negari, isque in symptomatibus ipsis primariis conspicua manifestissimus, nil reliquum est, quam ut perscrutemur, ad quodnam organismi systema aut ad quas formationes effectus inediae primarius pertineat. Quae disquisitio quamvis ardua initio videatur, quum in intima organorum conjunctione membrum primitus affectum plerumque non facile sit exquisitu, phaenomenaque in eo procreata primitiva a metamorphosis morborum propagatis atque in alias partes translatis difficillime stricte discernantur, tamen, ut mihi videtur, secunda symptomatum inediae supra nemoratorum serie et hic a natura perspicue delegamur in id, quod idem quaerimus. Quam ob rem systema lymphaticum a jejunii effectum primitus correptum et in functionibus praerogatis mutatum rectissime existimemus. Sin vero symptomata cetera omnia tum sphaerae irritabilis tum sensibilis ceu phaenomena consequentia, tantum per sympathiam elicta, vitae videlicet vegetativae praedicemus, quae solito majori irritatione systematis lymphatici perita, immutata et quoad actionem reproductivam, cibis necessariis subducendis, directe remissa est, et porro, si constet inter omnes, in omnibus, sic dictis per inediam et subductionem curationibus phaenomena illa consecutiva in systemate nervorum et vasorum quam potest maxime, esse vitanda: vim inediae medicatricem plurimis experimentis spectatam contra syphilidem, in universum e primitiva famis agendi ratione modo constituta explicare debemus.

§. 26. - Itaque ut, quod animum induxi, perficiam, primo videndum est, quatenus jejunii effectus, saepissime relati, directe oppositi sint syphilidis praecipuis et universalibus, in capite primo designatis, proprietatibus, et quemadmodum propius ad has pertineant. Et placitis supra explanatis, lues venerea est morbus, qui sedem habens in sphaera reproductiva, systema praesertim ibi lymphaticum corripit et in omnibus suis formis, inflammationis lymphaticae characterem praese ferat. Ex hac morbi notione in statuenda et eligenda curandi methodo proficiscens, directe huic malo oppositum vix reperiam aliud, quam quod jejunio proprium est. Namque, uti jam diximus, hoc pariter proxime attinet ad sphaeram reproductivam, in eam praecipue systemate lymphatico vim suam exercet et in ea ac per eam, omnem actionem reproductivam directe opprimit, ideoque et omnem inflammationem. Ex quo, ut puto, si jejunii utilitas in syphilide in universum aperte eluceat, et si simul in eo probatio a Rustio tam pulchre e graviter dicti versetur (87), in alimentis nempe subducendis non solum indirectum, deteriorum morbi conditionem tantum praecavens, sed etiam re vera directum et metamorphoses noxias oppugnans remedium nobis datum esse: ad argumentum omnino perficiendum, nostrum etiam est monstrare, quousque curatio per inediam regulata et methodica, specialibus syphilidis indicationibus respondere possit.

§. 27. Quem ad finem assequendum, liceat mihi, phaenomena praecipua, ab auctore operis: „Die Diät- Entziehungs- und Hungerkur,“ ill.

87) Ueber den Einfluss der Diät und des diätetischen Regimens auf Kranke. Vid. Rustii: Magaz. f. d. gesammte Hlkde. Vol. IV. p. 156 et seqq.

viro in adhibenda ejus methodo observata, antea hic inserere, ut, quod syllogismis eruere conamur, id experimentis, usu probatis et practicis, simul firmare possimus. Evacuatio urinae adacta, verisimiliter ab hausta copiosiore lignorum potionem coorta; sudor lenis mane in lecto, sumtam post potionem calidam, qui vero, praeterlapsis aliquot septimanis, omnis fere semper abit; secretiones et excretiones omnes aliae diminutae, alvus praesertim dura, parca et lenta; macredo corporis conspicua; respiratio tardior; minor, rarior atque interdum pulsus adeo intermittens; virium defectio, inprimis in musculis arbitrio subjectis; haec omnia altera ex parte consociationem, secundum Struve, formant phaenomenorum, quae efficacitatem ejus methodi in organismum universum indicent. Altera ex parte autem depravatio primis diebus superveniens ulcerum, quae initio non raro magis inflammantur et dolorosa fiunt sed non multo post meliorem accipiunt habitum exteriorem, mortuum detrudunt, margines callosos sensim amittunt, suppuratione parca granulationem optimam assumunt; inde ex circuito in dies magis conteguntur et tandem cicatricibus obducuntur; sicuti delapsus crustarum in exulcerationibus superficialibus semel vel pluries repetitus, quo facto tandem cute tenera cooperiuntur; rubeo porro in circuito exanthematum evanescent; siccatio eorum et delapsus in forma vel crustarum crassarum vel squamarum tenellarum; cute sub ea notissime regenerata; diminutio quotidiana et abitus tumorum inflammationumque tandem subsequens in corporis partibus tam duris quam molibus; imminutio, mitigatio et tota postremo secretionum aliquot morbosarum et acrium cessatio etc., signa ei sunt saluberrimi ejus methodi effec-

tus in metamorphosin praesentem morbosam. Sequenti quovis die, sicuti postremo ostendit, eventus prosperi conspiciuntur evidenciores, usque tandem omnia phaenomena morbosa aut prorsus abeant aut brevior vel longior temporis spatio delapso, effectus eorum damnosi omnino siati videantur 88).

§. 28. Si autem haec Struvii, quas praesertim methodo ejus in morbi formis syphiliticis et leprosis adhibenda instituit, observationes, cum iis, quae, ut supra ostendimus, experientia de inedlae effectu integro aliunde petita nobis suppeditaverit, conferantur, hoc certe, ut opinor, ex hac comparatione sequitur: cum cel. Rustio 89) contendere nos posse, summum omnium per incediam curationum effectum et pari modo cujuscunque alius methodi curandi nimirum in eo positum esse: primo, ut ciborum subductione ad gradum usque extenta, modo ne de vita agatur, prohibeamus quo minus materies novae plasticae conflentur et accumulentur, quo praecauto, processu reproductionis, qui ante hac exstiterat, quam potest fieri maxime cohibeatur, eoque simul vegetationis anomaliae progressus, vi impediatur. Deinde, ut systemate lymphatico excitando, actionem ejus resorbentem prae ceteris amplificemus et eo modo processum consumptionis ad aliena et depravata penitus extirpanda summe adaugeamus, quo fiat, ut nisus naturae sanandi nunquam quiescens et cessans tandem vim et otium capiat sese restaurandi, et loco metamorphoseos pathologicae, typum formationis novum et normalem procreandi.

88) Struve l. c. p. 57 et 58.

89) Magazin für die gesammte Heilkunde. Vol. I. p. 442—447 et Struve l. c. p. 1, 5 et 16.

§. 29. Qui autem effectus, si tanquam summi cujusque etiam alius per inediam curandi methodi agnoscantur; indicationum in capite primo constitutarum modo habita ratione, satis superque persuadebimur, per jejunii methodice adhibiti effectum, quae curatio syphilidis rationaliter instituenda in primis requirat, ea explere nobis sane contigisse. Soli forsitan indicationi, ut producta processus morbosi noxia et resorptione adacta in humorum massam universam recepta, secretionem et excretionem amplificatis, a corpore amoveamus, una alimentorum subducendorum via non potuerit satisfieri, quia colatoria corporis cuncta, ut videtur, tempore minore vel majore claudi soleant. Quum vero curas dieteticas, per inediam perfectas et subducentes multis ante temptatibus contra syphilidem commendatas rite attendamus, quoad proxime memoratum simul docebimur, inde ab omni tempore, ut indicationi modo dictae respondeatur, cum his curandi methodis et praecepta alia dietetica et remedia singula pharmaceutica, a quibus adauctio secretionum et excretionum, tum singularum tum plurium sperari posset, conjuncta fuisse. Etiam si ergo certissime exploratum sit, omnes materiarum excretionem ad proportionem etiam alimentorum, quae in jejunio parviora accepta sunt, minutiones esse, cujus sententiae veritas prorsus adhuc mihi non elucet, quum excitationem systematis lymphatici in vasis ejus resorbentibus ab actione ejus discernente et excernente simul adacta eodem tempore separatam non satis perspiciam, quia tot tantaque experimenta aliorum systema lymphaticum tangentium remedium huic contrarium testari videntur. Nihilominus tamen, si etiam ponamus, in organismi natura ejusmodi excitatio-

nem particularem habere locum et materiarum excretionem in jejunante re vera cum relative tum absolute existere minorem; etiam hoc modo indicationibus sanandae syphilidis satisfit methodo memorata, quum variis adjumentis vel unum saltem colatorium vel compluria in corpore eodem tempore patefacere laboratum sit. Credo igitur, dubitatori nullam fere causam relinqui, ut contra methodum ulterius repugnet, hujus efficacitas non solum annorum trecentorum experientia, sed etiam syllogismus simplicissimis probetur, et quae inter omnes ac nominatim eas, in quibus mercurius partes primas agit, hactenus maxime excellat, quod secundum ab Ulrico de Hutten 90) multisque suis successoribus ac praestantissimis medicis practicis recentioris temporis factam experientiam, unice forsitan in graviditate, una cum syphilide praesente, aut in statu universaliter lapsae admodum reproductionis et virium maxima defectione, sicuti auctor 91) operis: „die Hungerkur“, vir accutissimi ingenii significat, indicationes habeat contrarias. Mercurii usus vero, uti supra monstravimus, idiosyncrasiis, complicationibus luis venereae cum scorbuto, arthritide, scrophulis, affectionibus pulmonum, desorganisationibus cordis et vasorum majorum, morbis gravioris momenti nervosis etc., experientia affirmante, non modo dubius et anceps, sed saepenumero etiam adeo directe aegrotanti sit damnosus; medicanti vero, unicum remedium contra quamque morbi syphilitici formam in solo mercurio ponenti, morbum praesentem tam pertinacem et complicatum reddat, ut, salutem methodi, quam ulterius continet

90) l. c. cap. IX et XII. Luis. 286 et 289 et 299.
91) Siruve l. c. p. 60.

medendi desperans, miserime laborantem omnisque generis doloribus excruciatum sibi ipsi et naturae committere coactus sit.

§. 30. Quemadmodum vero curationis per famem inventio, vel potius, divulgata ejus in Europa applicatio contra syphilidem, facta est mercurii effectibus istis non sufficientibus et detrimentosis; ita remedia cetera in luem venericam tentata et commendata huic experientiae eidem debent tum detectionem sui, tum famam. Cum autem nullum horum remediorum innumerabilem, quae ut arcana jactabantur et venditabantur, reapse experientis tale compertum et spectatum sit, qualia praedicatores eorum perhibere studebant, et de plurimis eorum hucusque omnino ambigatur, an satis idonea sint, quae universaliter administrarentur nec ne; in animo est paucis ea tantum attingere, quum praesertim Rust, cujus undique sine dubio auctoritas agnoscat, haec de iisdem opinetur (92): „Sie alle mögen vielleicht recht zweckmäßige Unterstützungsmittel bei ein oder dem andern Curverfahren gegen die Syphilis seyn, aber sie alle kämpfen, für sich gebraucht, nur als Zwergé gegen einen Riesen, den sie nimmer durch eigene Kraft zu überwältigen vermögen.“ Quam sententiam ejus sequens haec remedia nomine tantum denotabo, quae si accuratius conspiciere velis, in opera ab Astruc (93), Hunter (94), Hecker (95), Girtanner (96), Schwediauer (97), Fritze (98) etc. edita delege, qui om-

92) l. c. Vol. I. p. 447.

93) l. c. Lib. II. cap. VI. p. 140—156. — 94) l. c. p. 627—643. — 95) l. c. p. 66—80. — 96) l. c. edit. 4ta. p. 376—422. — 97) l. c. Tom. II. p. 225—243. — 98) l. c. p. 275—282.

nes capitibus seperatis certum eorum numerum plus minusve fusc descriperunt. Quae inter remedia, quod fama celebratum et efficacitatis diu agnotae est, lignum Guajacum primum locum occupat. Hoc propterea ut praestantissimum adjuventuram in variis per inediam curationibus usitatum, et quod usitur dignissimum est. Praeter hoc, e regno vegetabili: Sassaparilla, lignum Sassafras, radix Chinae, et tempore recentiore, Opium, Cicuta, Astragalus exscapus plurimum utique laudata sunt. Vel dignitate minore per se, vel a singulis tantum commendata, sequentia sunt: Radix Caricis arenariae, Bardanae, Saponariae, Cortex nucum juglandium, stipites Dulcamarae, Daphne mezereum, Fol. Flammulae Joyis, Acnium napellus, Racunculus abortivus, Ceanothus americanus, Phyteuma, Lobelia syphilitica, Fol. Sennae, Prunus padus, Herba Gratiolae, Euphorbium parvifolium, Radix Gei rivalis, Ledum palustre, Epidendrum claviculatum, Echites syphilitica, Daphne Lagetto, Lignum Buxi et Juniperi. E regno animalis aspides, lacertae agiles et varia alcali volatilis praeparata collaudantur. E regno denique fossilium, Antimonium varie praeparatum, Cuprum, Aurum, Arsenicum et Acida diversa mineralia, temporibus recentioribus contra syphilidem plus minusve dilatata applicatione gaudebant.

Caput - V.

§. 1. In finienda hac mea dissertatione, cuius termini jamjam ulterius protensi sunt, quam ut, pressus ceteroquin a causis multimodis ac inq-

mentis, non ipse desiderem, finem, quam primum potero, imponere operi meo, quod ephemerum phaenomenon in lucem editum, una cum dissertationum inauguralium plurimarum acervo citissime in noctem oblivionis modeste recedet; in hac, inquam, opera ad finem adducenda, qua scientiae aut novi quoddam aut magni donari posse, opinionem vanam nequam fovere ausus sum, permixtum mihi sit, ut ad numerum experimentorum et placitorum, quae ab aliis accepimus et supra jamjam contulimus, completiorem reddendum, observationes hanc materiam spectantes et ab Anglis institutas recentiores et hucusque minus divulgatas et explicatas, paucis hic communicem. Quae, ut mihi quidem videtur, [si] forsitan in futurum ab experientia multiplice et incorrupta confirmantur, non male loquantur pro iis, quae contendimus: luem videlicet veneream, mercurio etiam omisso, devinci posse. Nondum equidem eas in argumentum ejus rei prolatum recepi, partim quia observationes hac ratione nobis traditae non satis integrae mihi visae sint, partim quia gravissimorum virorum placita et dicta quaedam adeo ab iis discrepent, ut, deficiente me propriae omnino adhuc experientiae amussi, qua, ut ita dicam metiri alias possim, quid de unaquaque sentiam, pronuntiare non audeam. Quam ob causam optimum esse puto, si, annotationibus nullis immixtis, in appendice eas hic denotinem.

§. 2. Anno 1815 Doctor Ferguson in opere: med. and chir. transactions Vol. IV. 99; denotationes edidit de miti in Lusitania syphilidis decursu, in quibus ostendit: hunc morbum in illis

terris tam esse benignum, ut sine mercurii, immo vero et aliorum remedium usu evanescere soleat. Qua de re chirurgos Germanicos apud legiones Anglicas in Lusitania degentes constanter et publice abnuisse ut mercurius contra hoc malum propinaretur. Quae observationes sicuti notificationes Doctoris Banks, chirurgum sibi occurrise, qui annis compluribus mercurium in luem omnino non amplius applicuisset nec eo minus posthac symptomata non observasset insequentia; porro experientia in dies magis longe lateque propagata, mercurii usu quamvis rite adhibito, phaenomena secundaria tamen saepissime insequuta fuisse; denique Abernethyi et Carmichaeli opera, in quibus argumento, morbos alios quoad symptomata syphilitidi simillima sine mercurio posse sanari, diagnoseos multis in casibus difficultatem testantur; haec omnia momenta medicos Anglicos plurimos commovebant, ut omnia symptomata primaria simpliciter, remoto mercurio ita, ut quodque aliud ulcus curarent. Cujus methodi eventus, non solum plurimis in casibus erat faustissimus, sed etiam partim nulla corporis incommoda sequentia crebrius apparebant, quam et alias post mercurii usum eodem tempore applicatum observata erant; partim haec ipsa symptomata secundaria in casibus nonnullis occurrentia videbantur multo minus maligna curaque, indicationibus generalibus accommodatae, facillime cedebant. Cum experimentis hisce conquisitis Thomasius Roose primus in publicum prodibat, methodumque ejus curandi in opere: med. and chir. transactions Vol. VIII. 100) in medium lucemque proponebat. In qua dissertatione mercurii usum pror-

sus quidem non respuit, attamen omnino in syphilitide necessarium esse negat. Quod vero et documentis e historia methodi huius venereae curandae depromtis, et sua ipsius tum aliorum experientia firmare conatur. Se, narrat, ipsum inde a mense Junio Anni 1815 usque ad Februarium Anni 1817 omnia in genitalibus ulcera una cum symptomatibus sequentibus omni tempore, modo infra denotato, curasse, ac sanationem eorum perfectam nactum se putat, quippe qui munere chirurgi in legione fungens, e nosocomio demissos, multo post attente custodivisset. In curatione omnia vitat sic dicta specifica, aegrotus in lecto manere coactus, pro ulceris conditione modo solutionem anodynā extract. Cicut. cum Opio in aqua, aut postea solutionem e Camphora, modo et unguentum praecipitatum vel ad cicatrices duras emolliendas, unguentum mercuriale cum Camphora ad ulcera localiter obliganda, accipit, eodemque tempore prout res postulare videtur, universaliter curatur remediis laxantibus, Antimonialibus, China, acido vitrioli etc. Symptomatibus secundariis post hanc curationem, ut fieri interdum solet, prurulentibus, quae plerumque constant exanthemate, pustulis simili, phaenomenis supervenientibus febrilibus, aut maculis in cute fuscis cum doloribus rheumaticis conjunctis, aut etiam oculorum inflammationibus consecutivis; contra haec plurimum Sal Epsomense cum pulv. Antimon., postea vero decocta Chinae cum acidis, balnea tepida, pulvis Doweri, quin etiam missiones sanguinis, remedia vesicantia et laxantia, decocta Sassaparillae etc. imperantur. E tribus tali modo tractatis praeter propter unus ad summum, vel ab hoc vel illo corripitur symptomate secundario, quod autem et tum methodo nominatae facile

semper succumbit et radicitus extirpari potest, sicut auctor tam secundum suas ipsius, quae apud aegrotos centum et viginti et plus curatos ei obveniebant, observationes, quam ex prosperis, quos alii complures medici, simul cum eo hanc methodum tentantes experti sunt eventibus, hoc colligere sibi confidit. Non ita multo post in eadem ephemeride a G. J. Guthrie 1) de eadem materie divulgabatur tractatus, in quo auctor enarrat de quadringentis plus aegrotantibus hoc modo sanatis. Idem non minus mercurii usum omnino non spernit, immo constat: aegrotos, se credere, tempore multo breviori, juvante mercurio a malo potuisse liberari; adjicit autem, ad paritionem symptomatum secundariorum in hac methodo administranda nequaquam frequentiore quam solito mercurii usu, se vidisse, et symptomata illa; plerumque ex ulceribus faucium et exanthematibus constantia; applicationi rite peractae remedium purgantium: Antimonialium, decoctorum Sassaparillae, lavationum tepidarum etc. quatuor vel sex septimanis semper fere cessisse. Quo eodem tempore chirurgiae professor Edinbörgii Thomson experimenta in hac methodo ab eo facta, publice praedicabat 2). Dictum enim, solo mercurio syphiliticis inesse unicam salutem, in dubium revocans, praesertim in his casibus, ubi mercurius diu incassum adhibitus vel etiam aegroti adeo aperto detrimento erat, decoctum Sassaparillae administrare experiebatur; ac dummodo haec curatio cum diaeta congrua et cura locali conveniente conjuncta satis longe produceretur; laetissimum semper eventum in quibusvis luis venereae formis animadvertit. Experientia deni-

1) l. c. — 2) l. c.

que caneros, quos pro rerum conditione singulari curabat sine mercurio, crebro a phaenomenis vacillasse consecutivis, contra, quibus mercurius regulariter adhibitus esset, eos syphilidem universalem serius prorumpentem non raro esse secutam; eum inde ab anno 1816 eo adducebat, ut omnia luis venereae symptomata et primaria et secundaria, in nosocomio subsidiario (Depot - Hospital) Edinborgensi, sine mercurii usu, servata aegroti cubatione aqua, lenibus remediis localibus curaret. Pro certo igitur affirmat, e decem aegrotis se circiter tantum unum postea laborantem vidisse ulceribus faucium secundariis, exanthematibus aut inflammationibus oculorum syphiliticis, quae tamen omnia curationi, secundum indicationes generales comparatae haud difficile cessisse. Notificationes huic methodo curandi faventes subinde plures numero adparebant, (e. g. communicatae a John Hennen 3), Thomson 4) et Cole 5) in quibus simul progressus et prosperi successus celebrantur hujus methodi, quae jam tum vulgata erat in exercitu Anglico. Immo etiam litterae

- 3) Bemerkungen über die Behandlung der Syphilis ohne Quecksilber, in: The Edinburgh med. and surgical. Journal 1818. N. LIV. Salz. Z. 1819; I. p. 18.
- 4) Ibid. 1818. N. LV. Noch einige Bemerkungen über die Behandlung der Syphilis ohne Quecksilber, in einem Briefe von Dr. Duncan, mitgetheilt von Dr. Hennen. Auszug aus einem Briefe des Herrn Prof. Thomson in Edinburg, von Dr. Albers in Bremen. Salz. Z. 1820. III. p. 286.
- 5) The London med. Repository. Vol. XIV. 1820. Ueber die Existenz eines syphilitischen Virus, gegen welches der Mercur eine spezifische Wirkung haben soll. Salz. Z. 1822. I. p. 395.

pluribus mittendae (Circulaire) ab Hufeland 6) divulgatae Collegii, cui auspiciis rei medicinalis commissum est in Anglia (Medicinalwesen) Anni 1819, opportunum huic curandi methodo testimonium exhibebant. Praeter Anglos multi etiam alii viri clarissimi faustissimum hujus methodi successum ratum faciebant. Doctor V. A. Hubert 7) e. g. memoriae prodit, se non solum in Hispania et Lusitania, sed etiam postea, per menses novem in Anglia et Hibernia commorantem hanc sanandi methodum in phaenomenis syphilitidis et primariis et secundariis multipliciter felicissimoque eventu adhibitam vidisse. Pariter et Doctor Krimer Aquisgrani 8) luis venereae sine mercurio curandae abalienatus, nobis refert, in terris Europae meridionalibus, in Italia, Franco-gallia, Hispania et Lusitania, syphilidem nunc temporis tantum existere morbum, ut, quemadmodum e Neapoli a tenebris, quibus credatur dignissimis, certior factus sit, sine ope medica, temperatura sola corpori convenienter servata calida, a natura ipsa devincatur atque sanetur. Quilietier non minus in opere: Dictionaire des sciences medicales 9) casum enarrat luis venereae inveteratae et penitus extinctae, cui ob languorem

- 6) Journal der praktischen Heilkunde. 1822. Vol. LV) sect. 3. Bemerkungen zur Beherzigung über die neue englische Methode, die Syphilis ohne Quecksilber zu heilen.
- 7) Bemerkungen über die Geschichte und Behandlung der vener. Krankheit 1825. Salz. Z. 1825; Nr. 77.
- 8) Ueber die Behandlung der Lustseuche, in: Rheinische Jahrbücher für Medicin und Chirurgie. 1822. Vol. VI. sect. I.
- 9) T. LIII. art. Sudbrifiqués. p. 184.

laborantis vitalem majorem; mercurius initio applicari non potuerit, atque etiam postea, aegrotantis viribus reſectis, quum alimenta facilius digerenda præberentur et Sassaparillae cum lacte decoctum propinaretur; his remediis adhibitis, post menses tandem duos symptomata morbosa omnia omnino evanuerint, nec plane reverterent. Eodem modo Doctör J. L. Casper 10) memorat: in Francogallia omnes unum fere idemque sentire, casus scilicet luis inveteratissimae, praesertim ejusmodi, in quibus aegroti vires, mercurio antea administrato jamjam exhaustae essent, aut in iis, in quibus primo initio, habitu cogente; mercurius contra-indicatus sit, sudorificis sic dictis; mercurio porro non adplicato, posse sanari.

§. 3. De omnibus hisce, non levioris utique momenti, argumentis atque experimentis, Rusti hanc suam sententiam aperit 11): Symptomatum primariorum sine mercurio curationem nequaquam esse recentem, sed multis jam ante tempestatibus in Germania undique dilatatam et nominatim a se ipso jamdiu administratam. Se, hujus methodi emolumenta etiam expertum perspexisse, curatione sola, omisso mercurio, locali insituta, timendum quidem non esse, ne phaenomena secundaria frequentius prorumpant, quam curatione priori consueta, mercurio simul adhibito, plerumque fere accidere solent. Experimenta autem hucusque facta multo insufficientiora, putat, et dubiosiora (quamvis ipse persuasus sit, mercurium nuntiqtiam remedium esse praeservans, quamque igitur hujus remedii applicationem re-

futare, his casibus exceptis, ubi mali pertinacitas indicet, luem veneream universalem reapse jam adesse); quam ut syphilidem secundariam, sine mercurio, sola curatione generaliter instituta, cuique corporis constitutioni, et ulceris conditioni aut aliis formis accommodata, ceterum autem simplicissima sanari posse credamus; quia neque numerus harum observationum tantus sit et tam multiplex, neque tam incorruptae et confirmatae inveniantur observationes, quum praesertim temporis spatium, quo aegroti hac methodo curati, accuratius etiam observati essent, longe brevius sit, quam ut maximo quidem jure hujus methodi efficacitatem non addubitemus. Quae Rustii dubia, denotationibus hujus methodi a Doctore Schmidt communicatis 12) revera affirmari videntur. Qui quidem contendit: visenti sibi nosocomia exercitus occupantis in urbe Valencienne, complures a medicis Ewans et Pope monstratos esse aegrotos, methodo supra dicta curatos; eodem vero die in alio etiam nosocomio Doctore Theden auspice, quinquaginta se offendisse aegros, symptomatibus luis secundariis laborantes diversis et pertinacibus, a quibus post menses sex vel octo, quam methodo pluries jam descripta curati essent, iterum fuisse correptos. Quisnam ergo in re, ubi facta cum factis certare videantur, a priori quicquam decernere velit? — Mihi saltem, qui omni hucusque caream experientia, decretum

12) Einiges über die Behandlung der Syphilis ohne Mercur, in den vermischten Abhandlungen aus dem Gebiete der Heilkunde, von einer Gesellschaft praktischer Aerzte in St. Petersburg. 1821. Salz. Z. 1822. II. p. 35.

10) Rustii: Magazin für die gesammte Heilkunde. Vol. XI, sect. I. p. 398.

11) ibidem: Vol. V. p. 279—290.

ejusmodi arrogantius pronuntiare prorsus non venit in mentem, ac satis superque est facta hic proposuisse; quae, observationibus institutis pluribus, tempus posterum dijudicet.
